

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

משפטים שקלים תשי"ג

יומא דהילולא של הקדושת יום טוב זו"ע

זה יתנו, לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם

- שייכות פרשת שקלים לסוף ימי השוכבי"ם • משנכנס אדר מרבים בשמחה
- שנות האמצעיים של האדם, הוא זמנו המובחר • בזמן שיש "פקידה"
- לנאולה, צריך להרבות בצדקה ומעשים טובים • כשמתחיל פירצות הדור
- מכוונים לשם שמים, ואח"כ משתפים בו ענין זר, ולבסוף נשאר רק ענין ה'זר'
- הקדושת יו"ט כששמע 'אפס קצהו' מתנועה הציונות, נגע לו עד דבדוקה של
- נפש • בקיום כל מצוה אין להשיג ולשער עד כמה מגיע כוחה למעלה •
- מתחבולות היצר להשכיח מן הלב חשיבות קיום המצות • מה שיש כח לקבל
- עול מלכות שמים בדור הזה הוא נסים גדולים וכוזות צדיקים הקודמים •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קלח

38 מינוט) זייער קלאר

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 514-585-3040-1

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 438-797-0770

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 138

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

דרוקט נומער 9→6→1

718-298-4641 ארץ ישראל 072-3333419

(מפשטים שקלים תשי"ג # 613→2→16)

• ברכת מזל טוב •

הר"ר מרדכי פארהאנד הי"ו

לרגל אירוסין בת בנו הר"ר נפתלי משה הי"ו

עב"ג החתן יעקב נ"י בן הר"ר שמואל מאיר שווימער הי"ו

הר"ר צבי יודא וויינשטאק הי"ו

לרגל נישואי החתן יושע נ"י בן בנו הר"ר פנחס ישעי' הי"ו

עב"ג בת הר"ר חיים קארנבלי הי"ו

הרב שמעי' שלום גרינפעלד שליט"א

אשר יגע וטרח רבות בשנים לברך מקוהו של צדיק

בהענקת וסידור והוצאת חידושי תורתו

של רביה"ק זי"ע

לרגל נישואי בנו החתן מאיר צבי ישעי' נ"י

עב"ג בת הרב יעקב היללער שליט"א

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווגים יעלו יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

הרב החסיד, רחם ומוקיר רבנו, צהלתו בפניו,
עסק בספרי חסידות, ותפלתו היתה בחמימות הלב

מוה"ר שמואל חלוי ז"ל קרוים

ב"ר זיידא ישראל חיים ז"ל

היה דבק ומקושר בכל נימיו נפשו למון רביה"ק זי"ע ובתורתו
נפטר ל' שבט, א' דר"ח אדר א', תשע"ט לפ"ק

המופלג בתורה ויר"ש, ממציני תלמידי ישיבת תורה ויראא דסאטמאר

הבחור יהושע צבי ב"ר יודא ז"ל גליק

נפטר באמצע הליכה לקבץ צדקה, כ"ו שבט תשל"ג

ואחיו הר"ח המפורסם, הוא הגבר אשר האיר פני חבל
בעשות ספרים הרבה במשנת תורתו ותולדות ומנהגי רבינו זי"ע

מוה"ר אברהם דוד ב"ר יודא ז"ל גליק

נפטר כ"ז שבט תשע"ג לפ"ק

האשה החשובה, מפורסמת במדות טובות,
ובהנצחת אורחים

מרת חיה שרה ע"ה

אשת הר"ח ר' גרשון פרץ וויינשטאק ז"ל

נפטרה ל' שבט, א' דר"ח אדר א', תשנ"ה לפ"ק

הרה"ח רחם ומוקיר רבנו, פיר מהונו להחיות לב
אביונים ותלמידי חכמים, וזה להיות אכסניא לצדיקים
מוה"ר יחזקאל שרגא ז"ל לעפקאוויטש

בן הר"ח ר' יצחק אייזיק ז"ל

נפטר ביום ב' דר"ח אדר ב' תשנ"ב לפ"ק

• וְרַפָּא יִרְפָּא •

נא לבקש רחמים לרפואת אברהם צבי משה בן חיה שרה לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

KolSatmar.com

קושיזות ודיוקים בפרשת שקלים

א

במדרש: השקלים שנאמר בהם "זה" יתנו, מכפר על חטא העגל שנאמר בו ויצא העגל "זה" (ח)

כי תשא את ראש בני ישראל לפניך, ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אתם, ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם. זה יתנו כל העובר על הפקדים וגו'.

שטייט אין מדרש תנחומא*, זה שאמר הכתוב (תהלים עה, ח) כי אלקים שפט "זה" ישפיל "זה" ירים, אמר הקב"ה, בזה חטאתם, [שנאמר] (תשא לב, כד) ויצא העגל "זה", ובזה תתרוצו, [שנאמר] "זה" יתנו. ווייל מ'האט געזינדיגט אויך מיטן לשון "זה", ויצא העגל "זה", דארף מען מיט דעם פאררעכטן.

דאס קומט [לכפר] אויפן חטא העגל, דער ענין פון מחצית השקל, [וזהו שנאמר] לכפר על נפשתיכם.

ב

קושיא א

להבין איך מרומז הכפרה בלשון "זה" יתנו דייקא

א) מוז מען פארשטיין, וואס איז עפעס געווענדט אין לשון "זה", דאָ זה און דאָרט זה, עפעס מוז דאָך זיין [מרומז בלשון "זה", ולא רק] סתם א' גזירה שוה" אז דעם איז א' תפנה אויף דעם. דאָס לשון "זה", אינעם לשון דאָרט ליגט עפעס אינעם דיבור, אין דעם דיבור "זה" יתנו.

ג

קושיא ב

וכן יש להבין כוונת הפסוק ויצא העגל "זה", דלשון "זה" בא בכל מקום למעט אוה דבר

ב) דערנאָכדעם ברויך מען טאָקע צו פארשטיין, [וואָס] אהרן הכהן האָט געזאָגט ויצא העגל "זה", וואָס עפעס "דעם" עגל.

איבעראַל "זה" דרש'נט מען עפעס, מ'איז מ'מעט, "נאָר" דעם [ולמעט דבר אחר].

ד

אפילו אין די משנה, נישט נאָר אין א' פסוק, [נאָר] אפילו אין לשון חכמים. ס'שטייט [בבביתא] [חולין צח:] "זהו" היתר הבא מכלל איסור, זאָגט די גמרא איז געדרנגען אז ס'מוז זיין עפעס אַן אנדערע זאָך וואָס ס'איז נישט קיין היתר מכלל איסור, ווייל ס'שטייט "זה", איז מען עפעס מ'מעט².

און אזוי פונעם פסוק [דרש'נן גס כן לשון "זה"], ס'שטייט ביי הפ'ה (מטות ל, ב) "זה" הדבר אשר צוה ה', ביי התרת נדרים, פון דעם בין איך מ'מעט³ [אז] ס'מוז זיין בעל בלשון הפ'ה [דוקא] און חכם בלשון הת'ה [דוקא], ווייל ס'שטייט "זה".

* בתנחומא (כי תשא, ה): כי תשא. רבי יונה פתח כי אלקים שפט זה ישפיל זה ירים וכו'. רבי יונה בוצרי ורבנן פתרון קרא באהרן, בלשון "זה" הושפל, בלשון "זה" הוגבה, בלשון זה הושפל, שנאמר ואשליכהו באש ויצא העגל "זה", ובלשון זה הוגבה, שנאמר (צו, יג) "זה" קרבן אהרן וקניו. ר' יונה פתר קרא בישראל, בלשון "זה" הוגבהו ובלשון "זה" הושפלו, בלשון זה הושפלו, כי זה משה האיש (כי תשא לב, א), ובלשון זה הוגבהו, "זה" יתנו. [וכן הוא בויקרא רבה (ח, א), ובפסיקתא דרב כהנא (ב, ד)]. - ובמדרש הגדול (תצוה כט, א): וזה הדבר. הקב"ה נקרא "זה" קלי ואנהו (בשלח טו, ב). משה נקרא כי "זה" משה האיש. וישראל אומרים שירה בזה, "זה" קלי ואנהו. וקיבלו התורה בזה, "מזה ומזה" הם כתבים (כי תשא לב, טו). ולא עשו עגל אלא בזה, ויצא העגל "זה" וכו'. ולא נתכפר לישראל אלא בזה, "זה" יתנו. ולא נתכפר לאהרן אלא בזה, "זה" קרבן אהרן וקניו וכו'.

² וכעין זה הוא בגמרא יבמות (לא: עו.).

ה

[ואם כן צריך ביאור] וואָס בין איך מ'מעט מיט דעם עגל, [וויצא] העגל ["הזה"], אז 'דעס' עגל איז אַרויס. איז דען געוועזן, איז דען דאָ ערגעץ נאָך אַן עגל. וואָס זאָגט ער וויצא העגל "הזה".

ו

קושיא נ

גם יש להבין המשך הפסוקים שם בפרשת כי תשא, שמושה רבינו שאל מן אהרן מה עשה לך העם הזה, ועל זה השיב לו אתה ידעת את העם וגו', ואמר למי זהב התפרקו וגו' ויצא העגל הזה. דאינו מוכן מה תירץ אהרן למשה על שאלתו (ג) נאכדעם פרעגן זיי די קשיא אַלע, [על המשך הפסוקים שם בכי תשא] (לב, כא-כד).

משה רבינו האָט געפרעגט אהרן הכהן, מה עשה לך העם הזה, וואָס האָבן זיי געטון דאָס פאָלק, כי הבאת עליי חטא גדלה. האָט ער [אהרן] געענטפערט, אתה ידעת את העם כי ברע הוא וגו', ואומר למי זהב התפרקו וגו' ויצא העגל הזה. [פרעגן זיי די קשיא] וואָס האָט ער אים געזאָגט [אהרן הכהן], ער האָט דאָך נאָר אַזויפיל [געזאָגט], - ער האָט אים נישט געענטפערט [על שאלתו], - ער האָט דערציילט די מעשה אַזוי ווי ס'איז. [וקשה דהלא] ער האָט דאָך דאָס געוואוסט שוין, ער [משה] האָט דאָך געוואוסט אַז ער [אהרן] האָט נישט מער געטון, ער האָט [נאָר] גענומען זָהב און ער האָט אַריינגעלייגט [באש] און ס'איז אַרויסגעקומען אַן עגל. נו וואָס האָט ער דאָ פאַרענטפערט [על שאלת משה].

ער האָט געפרעגט מה עשה לך העם הזה אַז דו האָסט אויף זיי געברענגט חטא גדולה, האָט ער אים געענטפערט ס'איז טאקע אַזוי געווען. נו אויף 'דעם' האָט ער דאָך אים געפרעגט די קשיא, אויף דעם טאקע, פאַרוואָס ער האָט דאָס געטון, [דכשהם אמרו] קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, און ער האָט עס אַריינגעלייגט [באש, און] ס'איז געוואָרן אַן עגל. אויף 'דעם' איז דאָך געווען די קשיא, פאַרוואָס ער האָט עס אַראָפּגעברענגט. לכאורה דאָ געפונט מען דאָך נישט דאָ קיין תירוץ, אין 'די' דיבורים, אויף דער קשיא וואָס ער האָט געפרעגט מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליי חטא גדלה.

ז

[קושיות ודיוקים בפרשת משפטים]

קושיא ד - מתוך הדרוש

(ד) [איתא במדרש רבה (ל, כג), ואלה המשפטים, הרא הוא דכתיב (תהלים צמ, ד) ועז מלך משפט אהב. אמר להם משה לישראל, הרי נתן לכם הקדוש ברוך הוא את תורתו, אם אין אתם עושין את הדינין, נוטל תורתו מכם. למה, שלא נתן לכם הקב"ה את התורה אלא על מנת שתעשו את הדינין, שנאמר ועז מלך משפט אהב. ואם עשיתם את הדינין, עתיד הקב"ה להחזיר לכם בתי דינין שלכם, שנאמר (ישעיה כו, כ) ואשיבה שפטיך בבראשונה, מה כתיב אחריו, ציון במשפט תפודה (שם, לו). והוא פלא מה שאמרו דאם אין משמרים הדינים הרי הוא נוטל את תורתו מכם, דהאך שייך ענין כזה כלל, והלא ישראל מצוים ועומדים בשמירת התורה בכל אופן ואופן]. (הקושיא בדברי רבינו באות ע)

² בגמרא נדרים (עח): זה הדבר בפרשת נדרים למאי כתיב, לומר חכם מתיר ואין בעל מתיר, בעל מפר ואין חכם מפר. ולשון רבינו הוא מלשון רש"י בפרשת מטות שם: דבר אחר, זה הדבר מיעוט הוא, לומר שהחכם בלשון התרה, ובעל בלשון הפרה, כלשון הכתוב כאן, ואם חלפו אין מותר ואין מופר.

ח

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא א

מדברי הקדושת יום טוב לפרשת משפטים

(עד אחר אות כג)

קודם לאמר זען וואָס מ'קען זאָגן [ברמז הפסוק] זֶה יִתְּנוּ, [לבאר דיוק הלשון] "זֶה"

יִתְּנוּ. (ביאור ענין זה, באות כו)

ט

שייכות פרשת שקלים לסוף ימי השובבי"ם

בפסוק לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם, מרומז בזה גם כפרת ימי השובבי"ם

[הנה בשנה פשוטה] געוויינטליך ליינט מען פרשת שְׁקָלִים איז אייביג [חל] נאָךְ מִשְׁפָּטִים, געוויינטליך [בפרשת] מִשְׁפָּטִים און תְּרוּמָה^ד.

[ונמצא] קומט פרשת שְׁקָלִים תיכף [אחר ימי השובבי"ם], אָדער די ערשטע וואָךְ נאָךְ שובבי"ם [כשחל בפרשת תְּרוּמָה], אָדער דער לעצטער טאָג פון די שובבי"ם [כשחל בפרשת מִשְׁפָּטִים].

דער שבת, פרשת מִשְׁפָּטִים, איז דאָךְ דער לעצטער טאָג פון די ימי השובבי"ם, ליינט מען אייביג די פרשה [פון] "זֶה" יִתְּנוּ, זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים, "לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם", דאָס איז אַ "כִּפָּרָה", אַזוי ווי ס'איז געווען די שקלים [לכפרה], אַזוי איז געבליבן ווייטער.

אפשר גאָר איז מרומז דאָ די כִּפָּרָה פון די ימי השובבי"ם [בפסוק לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם].

[ועל כן יש לרמז ענין התשובה על החטאים בענין מחצית השקל, וברמז לשון הפסוק "זֶה" יִתְּנוּ].

י

דברי הקדושת יום טוב: ברמז הפסוק אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא "זֶה"

(עד אחר אות כג)

[ונקדים וואָס] דער טאָטע זכרוננו לברכה אין קדושת יום טוב^ה, טייטשט ער [ברמז הפסוק בפרשת משפטים] (כב, ח) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא "זֶה", זאָגט ער דאָרט צוויי בחינות.

^ד דבשנה פשוטה ברוב פעמים חל פרשת שקלים בפרשת משפטים, ולפעמים חל בפרשת תרומה.

^ה בקדושת יום טוב (פרשת משפטים): עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר וְגו' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, עַד הָאֱלֹקִים יבֹא דְבַר שְׁנִיָּהֶם. וצריך להבין אומרו דְּבַר "פֶּשַׁע", עיין רש"י.

אך נראה לי בהקדם לפרש דברי הפיוט בפזמון [שאומרים בסליחות] במעלי יומא דיום הכפורים, חנון חון אום אֲשֶׁר לְשִׁמְךָ הוּא מֵאֲמִין, סְגוּר עַלִי תִמְנָה אֲשֶׁר חֲטָאתִי יִטְמִין וְגו', אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה, מִחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה. וצריך להבין מה שאמר "אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה".

אך נראה לי, דהנה ידוע אשר באמת נפשו ורצון איש ישראל לעשות רצונו יתברך, וכמו שאמרו (ברכות יז.) גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות [רצונך] וכו', ואפילו אם נפל ברשת היצר, הוא מלא חרטות וכו'. ועיקרי התשובה היא להתוודות לפני הבורא ית"ש בלב נשבר ונדכה, ובעו"ה אשר רבו חטאתינו, כי מי יוכל להתוודות על כולם, ומעש אין בדינו, תורה ומצוות אשר יגן בעדינו. אך יש ראייה מהתורה הקדושה דאפילו מוֹדָה בְּמִקְצֵת גַּם כֵּן מִהֵנִי, ואין עליו אֲשָׁמָה, אפילו אם אינו מודה על הכל. כדאמרו בגמרא (ב"מ ג.) מפני מה אמרה תורה מוֹדָה בְּמִקְצֵת הִטְעֵנָה יִשְׁבַּע וכו', והאי בכולה בעי דלודי ליה, והא דלא מודה, אשתמוטי הוא דקא משתמיט מיניה. ופירש"י ז"ל, דלא אמרינן דלא נרמיה עליה שבועתא דהא חשוד הוא, לפי שברצונו היה מודה בכולה, אלא שאין בידו לפרוע. ומזה ראייה מהתורה הקדושה דמוֹדָה בְּמִקְצֵת גַּם כֵּן מִהֵנִי. על כן אם אדם עושה תשובה

יא

אופן ראשון של הקדושת יום טוב

מי שחטא בחטאים רבים, קשה שיוכל להתוודות על כולם. אך מפסוק זה יש ללמוד דאפילו מוֹדָה בְּמִקְצַת גַּם כֵּן מֵהֵנִי. ולזה אמר על כָּל דְּבָר "פֶּשַׁע" שיחטא האדם, יהיה על כל פנים אֲשֶׁר יֵאמָר כִּי הוּא "זֶה", שפירשו בגמרא דהיינו המוֹדָה בְּמִקְצַת [בחינה א': דהנה] אֵי אִיד אִז מ'אִיז פֿוֹגֶם, אִז מ'זִינדיגט, אִיז דאך שווער אִז מ'זאָל טאָקע זיין 'א מִבֵּין אויף זיך' אינגאנצן, [להבין] וויאָזוי מ'זעט אויס. מ'זאָל אויף אלעמען מוֹדָה זיין.

נאָר וואָס דען [אם 'מודה על המקצת' שהוא מבין, גם זה מתקבל לרצון. שהרי] איך לערן אַרויס, די גמרא לערנט אַרויס' ביי [דין ארבעה] שומרים [מן הפסוק] אֲשֶׁר יֵאמָר כִּי הוּא "זֶה", איז געדרינגען אַ מוֹדָה בְּמִקְצַת", אִז מ'זאָגט כִּי הוּא "זֶה", פון דאָנעט איז געדרינגען אִז אַ מוֹדָה בְּמִקְצַת [חייב בשבועה]. ביי דער 'שבועה דאורייתא' שטייט אֲשֶׁר יֵאמָר כִּי הוּא "זֶה", איז געדרינגען אִז [המדובר פון ווען] ס'איז אַ מוֹדָה בְּמִקְצַת. איבערדעם זאָגט ער [הקדושת יו"ט בדרך רמז מוסר], עַל כָּל דְּבָר "פֶּשַׁע" שיחטא האדם, אִז ס'איז על כל פנים אֲשֶׁר יֵאמָר כִּי הוּא "זֶה", אִז מ'איז אַ מוֹדָה בְּמִקְצַת" [שְׁחָטָא, אף שאינו מכיר בכולו, גם כן מהני תיקון התשובה]. [ע"כ דברי הקדושת יו"ט, באופן ראשון].

יב

וביאר הענין, כי באמת אפילו אם יתוודה האדם בכל כחו לפי ידיעתו, הוא לעולם רק מוֹדָה בְּמִקְצַת, כי אי אפשר שְׁכַל אָנוּשִׁי להשיג עד היכן מגיע הפגם שחטא נגד הקב"ה, ובפרט בעין פגם הברית שאין להשיג עד כמה מגיע הפגם [וביאר דבריו], וואָרן דער אמת, יעדער איד, וויפיל מ'איז מוֹדָה וּמְתוּדָה פֿאַר השם יתברך, איז דאָס אלץ נאָך אַ מִקְצַת.

וואָס קאָן דען אַ מענטש משיג זיין מיטן שְׁכַל אָנוּשִׁי, ווי ווייט ס'דערגרייכט דער פֿגֶם, אִז מ'איז פֿוֹגֶם אַקעגן הקדוש ברוך הוא. [וואָס] מ'איז פֿוֹגֶם, חלילה [אז] מ'איז עובר אויף די תּוֹרָה וּמִצְוֹת.

יעדער פֿגֶם, וואָס מ'איז גאַרנישט מְרַגִּיש אין דעם עוֹלָם הַשְּׁפָל, ווי ווייט הויעך אין די עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, ווי ווייט דער פֿגֶם גייט. דאָס קאָן גאַרנישט אַ מענטש משיג וּמְשַׁעַר זיין.

יג

'איבערהויפט נאָך' דער עוֹן פֿגֶם הַבְּרִית, [אין להשיג] ווי ווייט דאָס איז נוֹגַע [בעולמות העליונים], אָזוי ווי מ'זעט אין דברי חכמינו ז"ל און אין ספרים הקדושים, האָט דאָך גאַרנישט קיין שְׁעוֹר ווי ווייט דאָס דערגרייכט.

ומתודה אפילו קצת ממעשיו, גם כן מהני, כי מי יוכל להתוודות על כולם. והדין דמוֹדָה בְּמִקְצַת נשמע מאֲשֶׁר יֵאמָר כִּי הוּא "זֶה", עיין שם בגמרא.

וזה חנון חוץ עמך אֲשֶׁר לְשִׁמְךָ הוּא מֵאֲמִין, דאנו מאמינים בשמך, סגור עֲלֵי תַמָּנָה וכו', אף שאינו מודה על כולם, אעפ"כ מקצת הוירוד שלנו גם כן מהני, אֲשֶׁר יֵאמָר כִּי הוּא "זֶה", דמשם מוכח דמוֹדָה בְּמִקְצַת מהני וכו', הכי נמי לענין תשובה, ושפיר מסיים מִחַר יְהִיָּה הָאֵת הַזֶּה.

וזה שאמר הכתוב עַל כָּל דְּבָר "פֶּשַׁע", היינו על כל 'הפשעים' שהאדם עושה, שהיה מהראוי על כל אחד ביחוד לומר מה שהיה הפשע (וזהו "דבר" פֶּשַׁע, דהיינו להתוודות לפני הבורא ב"ה, ומי יוכל על כולם להתוודות, אך כמו שהדין הוא על שור על חֲמור אֲשֶׁר יֵאמָר כִּי הוּא "זֶה", דמוֹדָה בְּמִקְצַת מהני, הכי נמי לענין תיקון התשובה מהני מוֹדָה בְּמִקְצַת, וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו (ויקרא א, ד).

¹ בגמרא בבא קמא (קז:), בבא מציעא (ה:), שבועות (לט:), כתובות (קח:). וכ"ה במכילתא בפרשתן בפסוק זה. וז"ל רש"י בפרשתן (כב, ח): ורבותינו ז"ל דרשו כִּי הוּא "זֶה", ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הוֹדָה בְּמִקְצַת, לומר לך כן וכך אני חייב לך וְהַמּוֹתֵר נגנב ממני.

יד

ועל זה נתקנו ימי השובבי"ם, וכבר אנו עומדים עתה בשעה האחרונה של אלו הימים

איבערדעם האב מיר דאך געשמועסט אין די ימי השובבי"ם [כמה שצריכים לתקן].
מ'האב מיר היצטערט, ווען מ'גייט שוין ארויס פון די ימי השובבי"ם, דאס איז
די לעצטע שעה וואס מ'האב מיר נאך פון די ימי השובבי"ם.

טו

ולזה רומז הכתוב בפרשתו, שעל כל פנים יהיה האדם בגדר "מוֹדָה בְּמִקְצָת" לפי השגתו, ועל ידי זה יהיה לו
סייעתא דשמיא לכפר על הכל. כי כשהאדם פותח פתח כחודו של מחט, הקב"ה פותח לו כפתחו של אולם

איבערדעם א איד [אפילו] אז מ'איז מ'תוֹדָה בְּכָל כּחוֹ, איז מען אלץ נאך 'נאָר' א
"מוֹדָה בְּמִקְצָת".

נאָר אז מ'איז [על כל פנים] א מוֹדָה בְּמִקְצָת, העלפט דער בורא כל עולמים, דאס
איבעריגע האט מען סייעתא דשמיא.

[וכמו שאומר הקב"ה לישראל, בְּנִי פִתְחוּ לִי פֶתַח כְּפִתְחוֹ שֶׁל מַחַט, וְאֲנִי אֶפְתָּח לָכֶם
פֶתַח כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוֹלָם].

טז

ומזה יכולין להבחין, שבאם עדיין לא נפתח לנו כפתחו של אולם, והו סימן שאנו לא פתחנו אף כחודו של מחט

פון דעם קאָן מען וויסן, אז ס'איז דא אן הבטחה [כי] אז מ'וועט האבן א פִתְחוּ לִי
כחודו שֶׁל מַחַט האָט דער בורא כל עולמים צוגעזאגט כְּפִתְחוּ שֶׁל אוֹלָם, פון דעם
קאָן מען פאַרשטיין, [וויילאנג] אז מ'זעט נישט דעם פִתְחוּ שֶׁל אוֹלָם, מִסְתָּמָא האָב מיר
אונז נישט געמאַכט נאך קיין חודו שֶׁל מַחַט, האָט מען נישט געמאַכט קיין פִתְחוּ
כחודו שֶׁל מַחַט.

יז

על כל פנים דאס קאָן זיין [בביאור] וואָס דער טאַטע זכרוננו לברכה זאָגט אין
קדושת יום טוב, זכותו יגן עֲלֵינוּ.

על כָּל דְּבַר "פֶּשַׁע" אָשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא "זֶה", אז מ'איז א "מוֹדָה בְּמִקְצָת",
העלפט דער בורא עולם [שיתוקן גם השאר].

יח

אופן שני של הקדושת יום טוב

על פי מה שפירשו הקדמונים ברמז בת קול יוצאת שובו בנים שובבים חוץ מ'אחר'

ס'שטייט נאך א בחינה אין קדושת יום טוב" [ברמז הפסוק אָשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא "זֶה"].

¹ כן מובא הלשון בשם חז"ל בכמה ספרים קדמונים. - ועיקר הענין מקורו במדרש רבה שיר השירים (פ"ה, פסוק
ג. וכו"ה בפסיקתא פט"ו, ובפסיקתא דר"כ ה. ו): קול דודי דופק [פתחי לי אחתי רעיתין וכו']. רבי יסא אמר, אמר הקב"ה
לישראל, בְּנִי פִתְחוּ לִי פֶתַח אֶחָד שֶׁל תְּשׁוּבָה כחודו של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות
בננסות בך. - והלשון פתחו של אולם, הוא נמצא בלשון הגמרא (עירובין ג. ג.): אמר רבי יוחנן, לכן של ראשונים
כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנו כמלא נקב מחט סידקית.

² בקדושת יום טוב (סס): עוד ירמוז באומרו דבר "פֶּשַׁע", וְאָשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא "זֶה", על פי דרכי התשובה.
כי הנה אמרו חז"ל בכל יום בת קול יוצאת שובו בנים שובבים חוץ מאחר, ופירשו המפרשים על פי
הגמרא (עבודה זרה יט.) אָשֶׁר יֹאמַר "פֶּשַׁע", אשרי שעושה תשובה כשהוא איש, היינו בימי נעוריו, בתקפו ובגבורתו.
והטעם, כי האיש שחטא בעודו בכחו והתאוה גוברת, והוא גובר וכובש את יצרו, זה דבר חשוב, משא"כ כששב
בימי זקנתו, שכבר תש כחו ופסקו תאוותיו, הרי הוא כאיש אחר, ולא זה שחטא. וז"ש שובו בנים שובבים חוץ
מ'אחר', היינו שחטא בילדותו ושב בזקנותו, שהוא איש אחר, עכ"ד [המפרשים], עיין בייטב פנים במאמרי
תוכחת מוסר (ל"ג מדות ימים העשור, אות מח).

וזהו שנאמר על כל דבר "פֶּשַׁע", צריך להתודות על 'חטאיו', בעת אָשֶׁר יֹאמַר עליו כִּי הוּא "זֶה" שחטא,
ולא איש אחר. - אך עם כל זה בודאי נשעב בזקנותו אינו חוזרת ריקם, והקב"ה פושט יד ומקבלו, כמו שכתוב
(תהלים צ. ג.) תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דָּכָא (עיין להלן בהעשר יב.) והשי"ת יחזירונו בתשובה שלימה במהרה.

[דהנה] ס'שטייט, וואָס די פריערדיגע טייטשן נאָך, דער ייטב פנים ברענגט עס פון פריער, פון די קדמונים, זאָגן זיי אַ רמז [אויף וואָס] די גמרא זאָגט בכל יום בת קול יוצאת שובו בנים שובכים חוץ מאחר, אַז דאָס בת קול זאָגט חוץ מאחר.

[ופירשו בהקדם וואָס] די גמרא זאָגט (עבודה זרה יט.) [על הפסוק] אֲשֶׁרִי אִישׁ [יָרָא אֶת ה'] (תהלים קיב, א), [וכי] אֲשֶׁרִי "איש" וְלֹא אֲשֶׁרִי "אִשָּׁה"? אלא אשרי אדם שעושה תשובה כְּשֶׁהוּא "איש", אַז מ'טוט תשובה נאָך ווילאנג מ'איז אַ 'מענטש'. [טרם] חלילה, נאָך איידער די כוחות חלילה זענען גאָר שוואַך.

איבערהויפט [נאָך] שפעטער, אַז מ'נעמט זיך שוין אין אַכט [הערשט] אין די לעצטע זמנים [מימי חייו], אין די לעצטע רגעים, אינעם לעצטן זמן, האָט מען דאָך שוין נישט קיין כח.

יט

והגם דגם התשובה שבימי הזקנה חשוב ומקובל, אבל מכל מקום אינו דומה למי שעושה תשובה בנערותו, כשהוא עדיין בכוחותיו, ועדיין היה לו הכריזה לחמוט עוד חס ושלום

הגם דאָס איז [אויך] מקובל פארן בורא כל עולמים, יעדער הרהור תשובה, וואפילו כשעושה תשובה בימי זקנותו וחולשתו²¹.

^ט בייטב פנים לראש השנה (אות סד, סוף ד"ה ביאור), לשבת תשובה (אות יד), ולי"ג מדות ויום העשור (אות לו, ואות מח), ולימי שובכ"ם (אות יג, סוף ד"ה וזה שאמרה תורה). ובספר רב טוב (פרשת עקב).

¹ בוהר (ח"ג ד:): ואף על גב דישאל בגלותא, קודשא בריך הוא אשתכח בנייהו, ואתי ואקדים לבי כנישתא, וקרי ואמר (ימיה ג, כב) שובו בנים שובכים ארפה משובתיכם, ולית מאן דיתער רוחיה, כדין קודשא בריך הוא אמר, (ישעי' נ, ב) מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה, אקדמית ואין איש, ולית מאן דיתער רוחיה. עוד בוהר (שם קכ): רבי אבא פתח, לָדוֹד בְּרָכִי נִפְשִׁי אֶת ה' וְכָל קָרְבִי אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ (תהלים קג, א), כמה אית ליה לבר נש לאסתכלא ולמנדע בפולחנה דמאריה, דהא בכל יומא ויומא כרוזא קארי ואמר (משלי א, כב) עַד מָתִי פָתִים תִּתְּקֶבֶל פְּתִי וְגו', שובו בנים שובכים ארפה משובתיכם, ולית מאן דירכין אודניה, אורייתא קא מכרוזא קמיהו, ולית מאן דישגח.

ובגמרא חגיגה (טו.) מצינו גם הלשון "חוץ מאחר", דבימי אלישע בן אבויה [המכונה 'אחר'], יצתה בת קול ואמרה שובו בנים שובכים חוץ מאחר.

וע"ע במדרש רבה (איכה, פתיחתא כו.) אמר רבי יונתן, שלש שנים ומחצה [קודם החורבן] עשתה השכינה יושבת על הר הזתים, סבורה שמא ישראל יעשו תשובה ולא עשו, והיתה בת קול מכרזת ואומרת שובו בנים שובכים (ימיה ג, יד) שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג, ז) וכו'.

ומ"מ כלשון הזה שבכל יום יוצאה בת קול חוץ מאחר, לא מצאנו כעת במדרשים שלנו, אבל כן מובא הלשון באיזה ספרים גם לענין הבת קול שבכל יום. - ובספד"ק שארית ישראל (ווילעדניק, שער השובכ"ם דרוש רביעי) איתא בזה"ל: וזהו שובו בנים שובכים חוץ מאחר, שהוא בחינת בת קול יוצאת בכל יום ומכרזת ואומרת וכו', עכ"ל. ומשמע קצת שהוא מרכיב לשונות הב' שהבת קול שיצא על אחר הוא מבחינת הבת קול שיוצאת בכל יום. - וכן כתב בספר פרי צדיק (לר' צדוק הכהן מלובלין, נצבים אות ה) וז"ל: והבת קול הוא מה שבא התעוררות בלב כל אחד מישראל, כמו שאמרו מהבעל שם טוב ז"ל, ובוהר הקדוש בכל יומא ויומא כרוזא קאי ואמר עד מתי פתים תתקבל פתי וגו' שובו בנים שובכים וגו' ולית מאן דירכין אודניה. והוא על דרך שאמרו (חגיגה טו.) כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובכים חוץ מאחר, והיינו הבת קול שהוא בכל יום, ואז היה חוץ מאחר. - וע"ע בספר תקנת השבים (דף נו.).

ובספד"ק קדושת לוי (בראשית) ועבודת ישראל (אבות ב, ח) ותולדות אהרן (וארא) מובא כן בשם "הגמרא" שבכל יום בת קול יוצאת "שובו בנים שובכים", וכדברי רבינו כאן. וכפי הנראה הכוונה על הגמרא חגיגה הנ"ל, ומפרשים כאמור, שהבת קול שיצאה על אחר, הוא מאותו בת קול שיוצאת בכל יום.

^א ופירש רש"י: כשהוא איש. כשהוא בחור בכחו, כלומר ממנה להכיר בוראו קודם ימי הזקנה.

^ב וכמו שדרשו (רות רבה ו, ד. קה"ד ז, טו) על פסוק תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד "דָּפָא" (תהלים ג, א), עד דכדוכה של נפש, עיי"ש. וז"ל רש"י בתהלים (ג, א): תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דָּפָא. מביא אתה יסוריך על האדם, עד שאתה מחזירו להיות תשוש כח וקרוב למות, וְתֵאמֶר לוֹ בִּיסוּרֵיךְ שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם מִדְּרַכֶּם הָרָעִים.

ובברמ"ם (תשובה ב, א): איזו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו, ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכלשון כח וכו', זהו בעל תשובה גמורה, הוא ששלמה אמר (קהלת יב,

אָבער ס'איז נישט קיין דמיון [למי שעושה תשובה בנערותו], אַז דער בורא כל עולמים העלפט און מ'טוט תשובה ווילאנג מ'איז בַּכַּח, מ'איז נאָך אַ מענטש, מ'קאָן נאָך עפעס טון, מ'האָט נאָך געקענט זינדיגן אויכעט, און מ'רָאָת בּוֹרָא און דורך די תְּשׁוּבָה זינדיגט מען נישט, מ'איז עַצוֹר בְּרוּחוֹ, מ'איז מוֹשֵׁל אויף די מַחֲשָׁבוֹת און אויפן דַּעַת.

כ

ולוּה אמרו אשרי מי שעושה תשובה כשהוא "איש". דהיינו כשהוא בכוחו, ועדיין הוא אותו האיש עצמו שהיה בשעת החטא איבערדעס [כתיב] אֲשֶׁרִי אִישׁ, [ופירושו, אֲשֶׁרִי] מי שעושה תשובה כשהוא "איש".
וואָרן ער איז, דעמאָלטס איז ער נאָך דער 'זעלבער' מענטש [ווי] וואָס מ'האָט געזינדיגט, און מ'איז מִתְקֵן ווילאנג מ'איז נאָך אַ 'מענטש', ווילאנג מ'איז נאָך מְסוּכָּךְ בְּסִכּוּךְ פון די תַּאֲוֹת. מיטן טירוף פון טְרִדַּת מָמוֹן, צי גאָר דַּאָגַת פְּרִנְסָה", און כדומה וכדומה וואָס אַ מענטש האָט אויף זיך, [און] מ'איז אין די כוחות פון די תַּאֲוֹת הַגּוֹף, מ'האָט אַלע נְסִיוֹנוֹת. און דער בורא כל עולמים העלפט, מ'איז זיך 'דעמאָלטס' מֵיֵשֵׁב, מ'איז מְהִרָּהר בְּתִשְׁבּוּכָה, מ'זוכט דעם אָמֶת.
דעם איז די רעכטע [תשובה] וואָס ס'איז מְקַבֵּל וּמְרַצָּה, [ווייל] דעמאָלטס איז מען נאָך 'דער זעלבער מענטש' וואָס מ'האָט געזינדיגט.

כא

משא"כ מי שעושה תשובה בעת זקנותו, שאו הוא כבר בבחינת "איש אחר", ולא בבחינת אותו איש שהיה בשעת החטא ווען מ'טוט תשובה אָבער שפּעטער, ווען ס'איז שוין אָפִּיסַת הַכּוֹחַת, איז מען שוין נישט 'דער' מענטש, איז מען דאָך שוין נישט 'דער' וואָס ער האָט געזינדיגט, ס'איז שוין גאָר אַן אַנדערער מענטש. - [עד כאן ביאור דברי הגמרא].

כב

וזהו רמז הבת קול שובו בנים שובכים חוץ "מאחר", דהכוונה לעורר האדם לשוב בנערותו, כשעדיין אינו "כאיש אחר" מיט דעם טייטשן זיי די פריערדיגע, איבערדעס איז [בת קול יוצאת] שובו בנים שובכים חוץ "מאחר", [שישוב האדם בנערותו ולא ימתין עד זקנותו] ווען מ'איז שוין אַן 'אַנדערער' מענטש, אַז מ'איז שוין נישט 'דער' וואָס מ'האָט געזינדיגט, מ'איז שוין אַן 'אַנדערער'.

כג

וזהו רמז הפסוק על כל דבר "פִּשְׁע" אשר יחטא האדם, יוהר לשוב ולהתנחם בעודו בנערותו, ובכחותיו, בעת אֲשֶׁר יאמר כי הוא "זה", שאומרים עליו כי עדיין נחשב הוא לאיש "זה" שהיה בשעת החטא, ולא כאיש "אחר" איבערדעס שטייט [אין פסוק], זאָגט דער טאַטע זכרוננו לברכה אין קדושת יום טוב דעם פִּשְׁט, על כל דבר "פִּשְׁע" דאָרף מען זיך צו באַרעכענען אֲשֶׁר יאמר כי הוא

(א) וְזָכַר אֶת בּוֹרְאָיִךְ בִּימֵי בַחוּרְתֶּיךָ [עד אָשר לא יבא זמי הַרְעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֲפִץ]. ואם לא שָׁב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה, אף על פי שאינה תשובה מעולה, מועלת היא לו ובעל תשובה הוא. אפילו עבר כל ימיו, ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו, כל עונותיו נמחלין שנאמר (שם, ב) עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁף הַשָּׁמַשׁ וגו' וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר הַזָּשׁ, שהוא יום המיתה. מכלל שאם זכר בוראו ושב קודם שימות, נסלח לו. [ומקור דבריו הוא בגמרא שבת (קנא: וחלק מזה בקידושין מ:), עיי"ש בביאור הפוסקים שבקהלת].
י' היינו שמונה בלשון "איש" ב' כוונות, א' כפשטות הגמרא שהוא איש "בכחותיו", ב' כהוספת הקדושת יו"ט שהוא עדיין "אותו" איש ולא כאיש אחר.

י' נראה הכוונה, כי טְרִדַּת מָמוֹן, הוא אף כשרוצה להרבות ממון בסתם, מחמת תאות ממון, על דרך יש לו מנה רוצה מאתם. ודַּאָגַת פְּרִנְסָה, היינו מה שהוא צריך בהכרח להשיג פרנסתו.

"זה", ויילאנג מ'איז נאך 'דער זעלבער מענטש, ויילאנג מ'איז נאך 'דער' וואָס מ'איז געווען ווען מ'האָט געזינדיגט, [ווען] מ'איז געווען מיטן דבר פֿשע. "דעמאלטס" ברויך מען זיך צוריק קערן, צוריק דרייען און תשובה טון. חלילה אַז ס'איז שוין נישט פֿי הוא "זה", אַז מ'איז שוין אַן "אַנדערער", איז שוין, איז עס שוין נישט 'דעס מין' [של חשיבות התשובה], איז שוין נישט אַזוי 'מקובל' די תשובה ווי 'פריער'.

דער בורא כל עולמים בִּרְבִּי רַחֲמֵי וְחֶסְדֵּי נַעֲמֹט אֶלְעֲמָאֵל אָן [תשובת השבים], אָבער אֵינוֹ דוֹמָה, ס'איז אָבער אַן אַנדערע בחינה. אויף אַן אַנדערן אופן איז דער מִירוּק הַחֲטָאִים ווען מ'איז נאך 'דער זעלבער'. [עד כאן דברי הקדושת יום טוב, באופן שני].

כד

עוד הקדמה לשוב קושיא א

"מחצית" השקל בא לכפר על חטא העגל שהיה "בחצי" היום

איבערדעם דאָס קען זיין [הרמז במה שאמרו בלשון "זה" חטאתם, ובלשון "זה" תתרוצו]. דער "מחצית השקל" [שבא לכפר על חטא העגל (כדלעיל אות א)] שטייט דאָך [דלכן נותנין "מחצית" דייקא], חכמינו ז"ל זאָגן דאָך אין מדרש^{טו}, און ס'איז דאָ דאָכט זיך מיר אין ירושלמי שטייט עס אויך^{טז}, ווייל דער חטא העגל איז געווען "בחצי היום", [כדכתיב] (תשא לב, א) וַיָּרָא הָעָם כִּי בָשָׁשׁ מִשָּׂה, דְּרָשְׁנִיט דאָך די גמרא^{יז} (שבת פט). "בושש" [נטריקן] "בא שש" [שעות]. זיי האָבן געהאַט בחשבון אַז ער [משה רבינו] ברויך צו קומען בבוקר, און זיי האָבן געזען [ווען] ס'איז שוין פֿא שש, אַז ער נישט געקומען, פֿי בָשָׁשׁ מִשָּׂה, דעמאלטס האָט זיך אָנגעהויבן דער חטא, האָט מען אָנגעהויבן צו זינדיגן. איבערדעם, [ווייל] דאָס איז געווען "בחצי" היום, איבערדעם גיט מען אַ "מחצית" השקל, ווי חכמינו ז"ל ברענגן דאָך. דאָס איז אַ רמז, "מחצית" השקל, אויף "חצי" היום. [ונמצא כי מחצית השקל] ווייזט דאָס אויף חצי היום.

כה

הרמז של "חצי" היום, רומז על שנות האמצעיים של האדם, שהוא זמן המובחר ביותר

[והרמז בזה יש לומר, דהנה] דער מדרש זאָגט דאָך [על הפסוק] בִּבְקֶר זֶרַע זֶרַע וְלַעֲרֹב

^{טו} בפסיקתא דרב כהנא (ב, י): מחצית השקל. רבי יודה אומר לפי שחטאו בחצי היום, לפיכך יתנו מחצית השקל. ורבי נחמיה אומר, לפי שחטאו בשש שעות ביום, לפיכך יתנו מחצית השקל דעביד שיתא גרמיסין. ובפסיקתא רבתי (פ"י, יב): זה יתנו. כמה פורטין שאמר לו הקב"ה זה יתנו, ששה גרמיסין של כסף. אמר הקדוש ברוך הוא, הם חטאו משש שעות ולמעלה, פֿי בָשָׁשׁ מִשָּׂה, לפיכך יביאו ששה גרמיסין. ורבותינו אמרו, הם חטאו מחצי היום ולמעלה, יביאו 'מחצית' השקל ויתכפר להם.

^{טז} בירושלמי שקלים (טז): ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר לפי שחטאו במחצית היום, יתנו מחצית השקל. וחרנה [=ואידך] אמר, לפי שחטאו בשש שעות ביום, יתנו מחצית השקל דעביד שיתא גרמיסין.

^{יז} בגמרא שבת (טז): אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב וַיָּרָא הָעָם כִּי בָשָׁשׁ מִשָּׂה, אל תקרי "בושש", אלא "באו שש". בשעה שעלה משה למרום אמר להן לישראל לסוף ארבעים יום תחלת שש אני בא, לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן משה רבכם היכן הוא, אמרו לו עלה למרום, אמר להן באו שש ולא השגיחו עליו, מת ולא השגיחו עליו, הראה להן דמות מטתו, והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האיש וגו'.

[ופירשי: בא השטן. הוא יצר הרע המחטיא את האדם, הוא העולה ומטטין. והאומר דהוא מדת הדין אין הגון בעיני: כשעלה משה. להר, אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות, הם סבורים שאותו יום שעלה בו מן המנין הוה, והוא אמר להם ארבעים יום שלימים, יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בשבעה בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז היה, בששה עשר בא שטן ועירבב את העולם, והראה דמות חשך ואפילה, דמות ענן וערפל וערוביאי, לומר ודאי מת משה, שהרי באו כבר שש ולא בא. ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המנוח בין קודם חצות לאחר חצות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר וישכימו ממחרת וגו': באו שש. שקבע לכם].

אֶל תִּנַּח יָדְךָ (קהלת יא, ו), זָאָגְט דער מדרש"י און די גמרא"ט, בְּבִקְרָא מֵיִנֵּט מֵעַן "בְּנִעְרוּתוֹ", וְלַעֲרֹב מֵיִנֵּט מֵעַן "בְּזָקְנוֹתוֹ".

ממילא קומט דאָךְ אויס חצי היום הייסט "אינדערמיט" [של שנות האדם], צווישן בוקר און צווישן ערב. [וואָס] דעמאלטס איז דער מענטש בתוקפו וגבורתו, אין די שטארקסטע יאָרן, דער בעסטער זמן.

די 'מיטעלע' יאָרן, דאָס איז דער שענסטער זמן פון אַ מענטש. באמצע שנותיו. אַזוי ווי 'דעס' [נערותו וזקנותו] הייסט בוקר און ערב, הייסט 'דאָס' [אמצע שנותיו] דער חצי היום.

כו

ישוב קושיא א

"מחצית" השקל רומז שצריך לשוב ולהתכפר באלו השנים, טרם שיגיעו ימי הזקנה. ולזה רומז הכתוב "זה" וְתָנוּ, שיכפרו על נפשותם בשעה שעדיין הוא "זה" האיש שהיה בשעת החטא, ולא ימתין עד עת זקנותו כשכבר הוא כאיש "אחר" איבערדעם איז דער רָמֵז טאַקע, דאָס איז וואָס דער מדרש זאָגט "זה" וְתָנוּ, [בזה חטאתם ובזה תתרוצו. שהרין] דאָ זאָגט ער דאָךְ [במדרש] אַז מחצית השקל ווייזט אויף וואָס מ'האָט געזינדיגט "בחצי" היום, [נאמר הכתוב שלזה] זאָל זיין "זה" וְתָנוּ, די תשובה – לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם – זאָל אויכעט זיין בחצי היום, [דהיינו] באמצע שנותיו, ווען ס'איז [אויך] נאָךְ "זה" [כאופן השני של הקדושת יו"ט בפסוק אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא "זה", ווען] מ'איז נאָךְ 'דער זעלבער' מענטש, בתוקפו וגבורתו, און נישט ווי [בחינת] חוץ "מאחר". איבערדעם זענען דאָס די 'רמזים' אויף דעם, האָט מען דאָס געוויזן מיט דעם, "זה" וְתָנוּ, מ'זאָל זיין [נאָךְ] אויף 'דער' בחינה [בעת ששב בתשובה]. דער בורא כל עולמים זאָל העלפן. – ממילא אויף דעם איז דאָךְ די טעג, זענען די ימי השובבי"ם. –

כז

היוצא מזה לענין מצב העולם בדורינו:

מצב הדור ומהות העולם, אינו בבחינת "זה" כמו שהיה בדורות הקודמים, רק כבר נעשה השתנות גדול בסדר העולם און דער אמת, אַז מ'קוקט זיך גוט אָן, לויט ווי אַ מענטש איז מתבונן אין פריערדיגע דורות, אַזוי ווי מ'טרעפט [בספרים], אַזוי ווי מ'זעט, צי וויאָזוי מ'געדענקט נאָך, אַבִּוּתֵינוּ סָפְרוּ לָנוּ, וויאָזוי ס'איז געווען אַמאָל אַ דור, וויאָזוי ס'האָט אויסגעזען דער מַהוּת הָעוֹלָם, קאָן מען נישט זאָגן אַז מ'איז 'דער' וואָס מ'איז געווען. ס'איז דאָךְ גאָר אינגאנצן אַ הִשְׁתַּנּוּת אין סֵדֶר הָעוֹלָם, מ'איז גאָרנישט 'דער', ס'איז גאָרנישט 'די' בחינה.

כח

ומ"מ אם נשוב ונתקן קצת, הרי זה חשוב ומקובל לפני הקב"ה

[נאָךְ] אפילו טאַקע לויט 'דעם' מצב אַזוי ווי מ'איז, אַזוי ווי מ'איז, אַז דער בורא כל עולמים העלפט אַז מ'האָט די זכיה מ'זאָל עפעס מַתְקֵן זיין, מ'זאָל נאָר עפעס פאַררעכטן, [הוא גם כן חשוב ומקובל אצלו יתברך].

^{י"ב} בבראשית רבה (סא, ג), וקהלת רבה (פרשה יא), ותנחומא (חיי שרה, ו). והוא כעין דברי הגמרא יבמות דלקמן.
^{י"ג} בגמרא יבמות (סב:): דתניא רבי יהושע אומר, נשא אדם אשה בילדותו, ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו, שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יקשר הָזֶה או זה ואם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טובים. רבי עקיבא אומר, למד תורה בילדותו ילמוד תורה בזקנותו, היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו, שנאמר בבקר זרע את זרעך וגו'.

כט

בדור הזה יש עוד יותר נסיונות מחמת הבחינה של "בושש משה" במורה גדולה, שנשתהה ונתאחזה הגאולה כל כך ימים ושנים, שהוא הזמן שיבוא אז משה רבינו ביחד עם אליהו הנביא

איבערדעם זענען די גרויסע נסיונות [בדור הזה].

[וואָרן] אין פֿשטות פֿי "בשש" משה, כי בא שש, "בושש" [איז טייטש] ער פֿארזוימט זיך, [כי] אַין מקרא יוצא מידי פשוט, זיי האָבן געזען משה רבינו האָט זיך פֿארזוימט, ס'איז געווען פֿי "בשש" משה, [ווייל] זיי האָבן געהאַט דעם חשבון [אז] משה רבינו ברויך צו קומען צופרי.

[וכששה מלבוא] איז 'שוין' געווען גרויס דער נסיון, ווייל ס'איז געווען פֿי בשש משה, ווייל ער האָט זיך פֿארשפעטיגט [לפי חשבונם], ער האָט געדאַרפט אַראָפּצוקומען מִגְבְּהֵי מְרוֹמִים און ער איז נישט געקומען צו דער צייט, האָט דאָס 'שוין' אַריינגעברענגט נסיונות, דער שטן האָט שוין אַ כח געהאַט, מיט אַזאַ קליינע פֿארשפעטיגונג, מיט איין טאָג, זיי האָבן געהאַט דעמאָלטס 'גערעכנט' [מיט אַ טאָג פריער. דבאמת היה החשבון על מ' יום שלמים, דהיינו] יום ולילו עמו².

ל

פון דעם קאָן מען וויסן [גדול הנסיונות שבדורות אלו, וואָס] היינט איז דער "בושש" מיט אַ גרויסע בחינה. ס'איז שוין זייער אַסאַך טעג און יאָרן וואָס מ'האָב מיר געהאַפט און מ'האָט געוואָרט אויף דער ישועה, ס'איז קיינער שוין נישט מסופק געווען, [און דערווייל] האָט מען געזען פֿי בשש "משה".

ס'שטייט דאָך³ אליהו האָט געזאָגט ער וועט קומען נאָר מיט משה רבינו⁴ אינאיינעם, [ונמצא כי "משה" רבינו] ער האָט שוין לאַנג געברויכט צו קומען, [נאָר] עֲוֹנוֹתֵינוּ הָטוּ אֵלָה⁵.

דעמאָלטס איז דאָך געווען דער חשבון [שלמה] נישט פונקטליך, [כי באמות טעו עם יום אחד], אָבער היינט האָט עס אָמֶת'דיג געברויכט צו זיין, נאָר ס'איז געווען דער פֿי בשש משה, וואָס מ'האָט זיך פֿארשפעטיגט [בעונותינו שהטו אלה, והאריכו זמן הגלות].

לא

דברי הקדושת יו"ט קודם הסתלקותו, ברמו התרגום כפרשת משפטים

וְאֵלֶּיךָ יִדְּבָרָא דִּי "תַּפְּדָר", שְׁהֲרִינִים שֶׁל שְׁנַת תַּרְס"ד, יְהִי קִדְמִיהוֹן, שִׁיחֻלוּ עַל הָאוֹמוֹת וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל

איך געדענק איך בין דאָרטן געווען [אצל אבי בליל ש"ק משפטים תרס"ד. ווען] דער טאָטע זכרוננו לכרכה איז נסתלק געוואָרן, פון היינט ניין און פערציג יאָר [צוריק], איז געווען פרשת משפטים. האָט ער געזאָגט, פֿרייטאָג צונאַכטס [האָט ער] געזאָגט אין

² כמבואר בלשון רש"י (שבת פט.) המובא לעיל בהערה יז. - וכן מבואר בלשון רש"י פרשת תשא (לב, א): פֿי בשש משה. כתרגומו, לשון איחור. וכן בשש רָכְבוּ (שופטים ה, כח), וְיִחְלִילוּ עַד בּוֹשׁ (שם ג, כה). כי כשעלה משה להר, אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות, כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המניין הוא, והוא אמר להם שלמים מ' יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בז' בסיון עלה, נמצא יום מ' בי"ז בתמוז. בט"ז בא השטן וערכב את העולם, והראה דמות חשך ואפילה וערוביאי, לומר ודאי מת משה לכך בא ערוביאי לעולם, אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאיתא במסכת שבת (טפ.).

³ בדברים רבה (ג, יז): אמר ליה הקב"ה, משה, חייך כשם שנתת את נפשך עליהן בעולם הזה, כך לעתיד לבא כשאביא להם את אליהו הנביא, שניכם באין כאחת וכו'. אותה שעה הוא בא ומנחם אתכם, מנין, שנאמר (מלאכי ג, כג-כד) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לְקֵם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים וְגו', וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם.

²² מלשון הפסוק (ירמ' ה, כה): עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָטוּ אֵלָה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ מִנִּי הַטּוֹב מִכֶּם.

דעם לעצטן שבת, ס'איז געווען [אותו שבת] א טאָג פאַרן הסתלקות^{כב}. האָט ער געזאָגט, [ער האָט] געטייטשט וואַלין דינאַ, [דעל הפסוק] וואַלֵּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם, זאָגט דער תרגום וואַלין דינאַ די תִּסְדֵּר קִדְמִיהוֹן, האָט דער טאַטע זכּרונּו לברכה געזאָגט, וואַלין 'דינאַ', די 'דינים', די 'תִּסְדֵּר', פון [שנת] תרס"ד, 'תִּסְדֵּר' איז אותיות תרס"ד, די 'תִּסְדֵּר', קִדְמִיהוֹן, דאָס זאָל זיין פאַר 'זיי', פאַר די אומות העולם.

לב

[וכפי הנראה] ער האָט געזען 'דינים' אין דעם יאָר [תרס"ד].
[און] ס'איז נישט קיין וואונדער, [דהלא כתיב] [ישע"נ, נז, א] פֿי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסָף הַצִּדִּיק^{כג}. [ולכן] אין תרס"ד האָט ער געזען די גרויסע דינים^{כד}.

לג

דברי התבוננות והתעוררות בענין מצב דורינו:
וואָס זאָל מען זאָגן היינט, מ'האַלט מיר שוין [שנת] תשי"ג.
ווער האָט זיך גירעכט אויף דעם!
ס'האָט קיינער נישט געזאָגט, קיינער נישט אויסגעמאָלן, ס'האָט זיך קיינער נישט אויסגעמאָלן נאָך צו וואַרטן ביז תשי"ג, [און] אַז מ'וועט אַזוינס מיטמאַכן, אַזעלעכע גלגולי סבות, מיט אַזעלעכע גלגולי ענינים [שעבר בשנות הזעם].
מִי חָשַׁב עַל זֶה! ווער האָט גערעכנט אויף דעם, ווער האָט געהאַט אַ חשבון אויף דעם [על אריכות הגלות כזה].

און בעונותינו הרבים, פון זייט דעמאָלטס [בשנת תרס"ד] האָט מען שוין שאָדן געהאַט וואָס מ'האַט נאָך פאַרמאָגט, וואָס מ'האַט נאָך געהאַט. ס'איז געווען - ווייסט מען דאָך - מִסְּלִתָהּ וּמִשְׁמָנָה.
ווער האָט זיך נאָך גערעכנט אויף אַזאַ מצב.

לד

אַבער על כל פנים, עכ"פּ ברויך מיר נאָך געבן שְׂבַח וְהוֹדָיָה פאַרן בּוֹרָא עוֹלָם אַז מ'דערהאַלט זיך נאָך, דעם 'שטיקל אַמוּנָה' וואָס ס'איז נאָך דאָ צווישן אידן, דעם שטיקל אמונה. און אידן זענען זיך נאָך מְחֻזָּק.
דאָס איז אויך נאָר דורך 'נְסִים גְּדוֹלִים' מיט 'יַחְמִים וַחֲסִדִּים' פון הקדוש ברוך הוא, אַז ס'געפונען זיך נאָך אידן וואָס מ'קומט נאָך אין אַ 'בית המדרש', מ'קומט נאָך

^{כב} כי הקדושת יום טוב נסתלק אור ליום ב' תרומה (זונטאג נאכט), שהוא ליל כ"ט שבט תרס"ד.
^{כג} ועי' הסתלקות ואסיפת הצדיק, נתמתקן הדינים. והוא כדאיתא בזוהר הקדוש פרשת פינחס (דף ריח). בכוונת הפסוק, דמיתת הצדיק הוא עבור אחד משני טעמים, הא' כדי שלא יראו בצרה המעוּתָה לבוא ח"ו (וכמבואר גם בגמרא בבא קמא ס.ו), והב' כדי שמיתתם יכפר על הדור ויגן בעדם למנוע מהם הפורעניות ח"ו, יעיי"ש. (מדברי יואל לר"ה אות נא, ד"ה אמנם). [ועי' בלשונות האור החיים הק' להלן בהערה כן].
^{כד} ועיין ענין זה גם בס"ג משפטים תש"כ, שמביא רבינו דברי קדושת יו"ט אלו, ומוסיף: דעמאָלטס איז געווען דינים, אין תרס"ד. בעוה"ר זעמיר שוין אריבער [אזויפיל יאָרן פון דעמאָלטס] און מ'גיי מיר אַזויפיל דורך אין די אַלע יאָרן, אין די אַלע יאָרן וואָס מ'איז אַלץ דורך, בעוה"ר. ווען מ'דערמאנט זיך וואָס ס'איז נאָך געווען ווילאנג מ'האָט נאָך געהאַט צדיקי אמת, אז מ'האָט זיך געהאַט אין וואָס אַנצוכאפן.
בעוה"ר וואָס קען זיין מיט די אַלע דינים פון די אַלע שפעטערע יאָרן. דער בורא כל עולמים זאָל העלפן ס'זאָל טאָקע זיין זכותם יגן עלינו [שיומתקו כל הדינים].

און מ'זוכט נאך מ'זאל זיך 'צוברעכן דאָס האַרץ פאַרן אייבירשטן, מ'זוכט נאָך 'קבלת עול מלכות שמים'.

דאָס איז נאָר דער פֿך פון די 'פריערדיגע צדיקים' וואָס זיי האָבן אויף אונז מגין געווען, דאָס איז געווען זייער כח.

לה

השם יתברך ירחם, זייער פֿך זאל מערר זיין דעם רצון העליון, אז מ'זאל מיר זוכה זיין בקרב, מ'זאל מיר זוכה זיין בקרב לקבל פֿני משיח צדקנו מיט שמחה. [און] ביז דערווייל זאל מען זוכה זיין, מ'זאל מתקן זיין וואָס מ'האָט פֿוגם געווען, מ'זאל זוכה זיין מ'זאל מיר פֿאַררעכטן.

לו

דער בורא כל עולמים האָט מביטיח געווען אידן דעם לאַ תִּשְׁכַּח מִפִּי זֶרַעו (וילך לא, כא).

וואָס ס'איז דאָ דעם שטיקעלע כח התורה וואָס ס'איז דאָ צווישן אידן, דעם וואָס ס'איז נאָך דאָ, [הכל הוא רק בכח הבטחה זו].

נאָר דער בורא עולם זאל העלפן, אז מ'זאל מיר [שוין] געהאָלפן ווערן. ווער קאָן דען משיג ומשער זיין, אזויפיל 'צובראָכענע הערצער' איז דאָ צווישן אידן, בָּכָל עֵבֶר וּפְנֵה, אין יעדן פֿרט. [ומי יוכל להשיג ולשער] ווי ווייט ס'גייט דער שפֿלות רוח.

דער אייבירשטער זאל העלפן מ'זאל די זכיה האָבן, ער זאל מאַיר עינים זיין, מ'זאל די זכיה האָבן מ'זאל וויסן דעם אַמְתִּידיגן דרך.

לז

הקדמה לסיום ישוב קושיא א

(עד אחר אית מה)

פירוש האור החיים הקדוש ברמו הפסוקים בפרשת שקלים

הפסוק כי תשא את ראש בני ישראל רמו על הסתלקות הצדיקים בעונות, ועל זה רמו כל ענין הפרשה, שצריכים בני ישראל לשוב ולכפר על זה, ועי"ז לא יהיה גנף ח"ו

איבערדעם, טאַקע דאָ [בפרשת שקלים] זאָגט ער, אויף דעם [כי תשא את ראש], דער אור החיים הקדוש טייטשט דאָך¹² כי תשא את ראש בני ישראל, כי תשא את ראש

¹² באור החיים הקדוש (כי תשא ל, יג): ובדרך רמז תבאר על זה הדרך, כי בא הכתוב לגלות נסתרות לה', אשר יעשה בעולמו דבר שכל רואה יתמה, בהלקח איש צדיק ישר קודם זמנו, יחצו ימיו כמשפט המתחייב לאנשי דמים ומרמה (תהלים נה, כד), ויבהילו רעיוני האדם לחשוב אחד מב' דרכים, או יכחיש בר מינן אושר הצדיקים, כי אין טוב בעמל האלקיי, או יחשוב כי זה האיש מצפוננו אינו כנגלה ממנו, והורעה חזקתו לטוב. אשר על כן אמר ה', כי תשא את ראש בני ישראל, פירוש אם תראה שישתלק ראש בני ישראל בלא עת וכו', הטעם הוא לפקדיהם וכו' לשון חסרון, על דרך אומרו (מטות לא, מט) ולא נפקד מִמֶּנּוּ אִישׁ, כי לצד חסרון ישראל שנתחייבו, לזה אני נוטל את ראשם בעדם, לכופר נפשם, שלא ימותו כל ישראל. ותבאר ג"כ לפקדיהם, על דרך אומרו בזהר בפסוק כל העבר על הפקדים, כל העובר על המצות, לומר כי טעם החסרון הוא לצד עוברהם על 'מצות' ה'. ומעתה לא יחשוב אדם רע לא על המסלק למה, ולא על המסתלק כי נסתרו בלתי הגון. ואמר ה', כי לצד שהדור הוא הגורם ללקח הצדיק, לזה צריך לתת כל איש ישראל כופר נפש הצדיק שמת בעדו, והוא אומרו ונתנו איש כפר נפשו של המסתלק, או גם כן של הנשארים, שירגישו בפטירת הצדיק שנלכד בשחיתותם, וכל אחד ישכיל כי חייב מיתה לשמים ויתקן מעשיו. והוא מה שמפורש בדברי קבלה (ישעי נ, א) מפני הרעה הנאסף הצדיק, פירוש אם הסובבים דבר הרגישו בחסרוננו ותקנו מעשיהם, שלא תבא, ואם לא

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [ווי] ס'שטייט אז מ'זינדיגט נעמט מען צו דאָך חלילה עפעס אַזאַ צדיק [שהוא בבחינת ראש בני ישראל], צו מַכְפֵּר זיין אויפן עוֹן הַדּוֹר.

ער דאָ אין אור החיים הקדוש טייטשט מיט דעם אויס די גאַנצע פרשה [שקלים], **כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, אז מ'וועט צונעמען אַ ראש בני ישראל, **לִפְקֻדֵיהֶם** [לשון חסרון, שהוא מחמת חסרון ועון הדור], ממילא איז [צריך שיהיה] וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּכֶר נִפְשׁוֹ לַה' [לתקן מעשיו], ווייל דאָס האָט מען גורם געווען [בעונם], מ'דאַרף אויף דעם תשובה טון, [ועל ידי זה] וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפֻקְדֵי אֹתָם.

מיט דעם טייטשט ער אויס די גאַנצע פרשה, [שאומר הכתוב] דאָס איז ענקער גֶרְמָא געווען, מיט דעם טייטשט ער די גאַנצע פרשה אויף דעם, אויף חֲסֵרוֹן הַצְדִּיקִים, אויף דעם אז דער בורא כל עולמים נעמט צו אַ צדיק [מן העולם], פאַרן עוֹן הַדּוֹר.

[עבד כאן דברי האור החיים הקדוש].

לח

ובחינת פירוש זה כבר סבלו ישראל די והותר, והשי"ת יאמר די לצרתינו

[ובחינה זו] דאָס האָט מען שוין גענוג סובל געווען !

ס'איז גאַרנישט דאָ פון דעם [מה שלא סבלו], ס'איז גאַרנישט דאָ אַ בחינה פון אַן עוֹנֶשׁ וואָס דער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל האָט שוין נישט סובל געווען. השם יתברך זאָל העלפן ס'זאָל שוין זיין די לְצֻרוֹתֵינוּ.

לט

אמנם יש לפרש גם לטובה את הלשון כי תִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שהוא לשון הַרְמַת ראש. וכמבואר במדרש שלשון זה יוכל להתפרש בשתי אופנים, ובהחילוק שמצינו בלשון הפסוק בין שר המשקים לשר האופים

[נגאָר] וואָס דען, **כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ** [מתפרש גם לטובה].

אין מדרש¹² שטייט דאָך גאָר, [אז] דאָס לשון **כִּי תִשָּׂא** איז טייטש צוויי טייטשן.

הרגישו, כדי שלא יהיה בתוך הרעה שתבא אחריו. ולזה צוה ה' כאן וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּכֶר נִפְשׁוֹ וּגְו'. ואומרו בְּפֻקְדֵי אֹתָם, פירוש לא יאחרו נתינת הכופר, אלא תיכף ומיד בְּפֻקְדֵי אֹתָם במעשה זה שנטל ראשם, כל אחד יתקן מעוותו. ואומרו וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם וּגְו', הא למדת שאם לא יעשו כנזכר יהיה בהם. ואמר בְּפֻקְדֵי אֹתָם, רמז כי לא יאחר העונש אלא תיכף לפקידה. וכן תמצא שבכל עת שישתלק הצדיק, רעה הבאה אחריו היא סמוכה לפטירתו, כמאמרם ז"ל (סנהדרין קיג:), וכמו שראינו בעינינו בדורות הללו.

ואומרו זֶה יִתְּנוּ, כאן פירש הכתוב מה היא כופר נפש שצוה לתת, ואמר "זֶה" יִתְּנוּ, יכוין אל ספר התורה, דכתיב (יהושע א, ח) לא יִמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ. גם אמרו ז"ל כי הקב"ה לפניו כל היום מונח ספר תורה וכו', והוא מה שהראהו באצבע "זֶה" יִתְּנוּ וכו'. ובאמצעות מה שילמדו בתורה, היא מגינה ומכפרת עון, ומרבה זכיות, כאומרים (פאה א, א) ותלמוד תורה כנגד הכל, ואפילו היו ביד האדם עבירות רבות וכו'. והוא אומרו כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים שהם המצוות, זה יהיה לו לתיקון כל דבר.

ונמשך גם כן אומרו כָּל הָעֶבֶר עם שלמטה, לומר תיקון למי שאינו בן תורה, במה יתן כופר נפשו וכו'. לזה אמר כָּל הָעֶבֶר וּגְו' יתן מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל, כיששכר וחבולון, ושמעון אחי עזריה (סוטה כא.), ורבים כהם, אשר יִחְצֹנוּ פֶסֶם לְעֻמְלֵי תוֹרָה. ואומרו בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, פירוש בעד שקל הקודש שהוא התורה וכו'. [ועיי"ש עוד באורך].

¹² במדרש רבה (במדבר א, יא) : אמר רבי פנחס בר אידי, מה כתיב בראש הספר (במדבר א, ב), שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, "רומם" אֶת רֹאשׁ [אן] "גְּדֹל" אֶת רֹאשׁ לא נאמר, אלא "שָׂאוּ" אֶת רֹאשׁ, כאדם האומר לקוסטניר סב רישיה דפֶלַךְ [=קח את ראשו של פלוני], כך נתן רמז (למה) [למשח] [כ"ה גירסת הרמב"ן] שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ, שאם יזכר יעלו לגדולה, כמה דתימא (מקמ"ג, י) יִשָּׂא פְרַעְזָה אֶת רֹאשָׁהּ וְהִשִּׁיבָהּ עַל כַּנָּף, אם לא יזכר ימותו כולם כמה דתימא (שם, יט) יִשָּׂא פְרַעְזָה אֶת רֹאשָׁהּ מִעֻלָּהּ וְתִלָּה אוֹתָהּ עַל הָעֵץ. והיה גלוי לפני המקום שימותו כולם במדבר וינטלו ראשיהן, לפיכך אמר הקב"ה למשה אף את מִטָּה לִי וּגְו' (במדבר שם, ט), בתוך בני ישראל אין אתה מונה אותן, אבל לעצמן מנה אותן וכו'.

אז מ'איז זוכה [איז עס] לשון נְשִׂאוֹת רֹאשׁ, [ווי] יִשָּׂא פְרָעָה אֶת רֹאשָׁהּ [וְהִשְׁכֵּךְ עַל כַּנָּף] [וישב מ, יג], און חלילה אַז נישט, איז ימותו [חס ושלום], איז ווי יִשָּׂא [פְרָעָה אֶת רֹאשָׁהּ מַעֲלִיף] [שס, יט].

נְשִׂאוֹת רֹאשׁ, און ווידעראום פֿאַרקערט. ביידע זאכן זענען אין דעם לשון פֿי תִּשָּׂא אֶת רֹאשׁהּ.

מ

פירוש האמרי נועם ברמו הפסוקים בפרשת שקלים

הפסוק רומז על הזמן שיש "פקידה" לגאולה, שאז ירבו בצדקה ומעשים טובים, שלא יהיה ח"ו בהם נגף, רק פקידת הגאולה דער הייליגער אמרי נועם טייטשט כ"ט, **כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּכֶר נִפְשׁוֹ לָהּ** [בפקד אתם], **וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֲתָם**, טייטשט דער אמרי נועם **"בִּפְקֹד" אֲתָם**, ער זאגט, אַזוי טייטשט ער גאָר, ווען ס'איז פֿאַרהאַן אַ "פְּקִידָה", ווען ס'וועט זיין אַ פְּקִידָה צו די גאולה.

[ומבאר שם] אַז ס'וועט זיין אַ פְּקִידָה פון די גאולה, און ס'איז פֿאַרהאַנדן אויף צוויי בחינות.

ס'איז פֿאַרהאַנדן [על ידי] חֲבָלִי מְשִׁיחַ, אַזוי ווי ער ברענגט. אַזוי ווי ס'ווערט געברענגט [וזהר שמות ז:], ס'שטייט דאָך גענוג אין ספרים הקדושים.

מא

בדורינו אין צורך לחפש בספרים הקדושים ענין "החבלי משיח", כי כבר ראינו זאת בעינינו. ורק ענין "הנחמות", זאת צריך לחפש ולעיין בהספרים הקדושים, כיון שעדיין לא זכינו לראות זאת בעינים - [ובאמת] מ'האָב מיר גענוג צוגעזען [בעינינו, בשנות הזעם], מ'דאַרף שוין נישט זוכן אין ספרים הקדושים.

אמאָל אַז מ'האָט דערמאָנט די חֲבָלִי מְשִׁיחַ, האָט מען געהייסן קוקן אין ספרים, אין מדרשי חכמינו ז"ל, אין זוהר הקדוש.

[אָבער היינט] בענוותינו הרבים, מ'דאַרף עס נישט זוכן אין 'ספרים הקדושים'!

"חֲבָלִי מְשִׁיחַ" האָב מיר געזען 'מיט די אויגן'! מ'קאָן נישט 'מער' זען!

כ" רעיען ענין זה ס"ג משפטים שקלים תשט"ו [לשון קדשו יח, לט-מ].

כ" באמרי נועם (פרשת כי תשא): או יאמר כי תִּשָּׂא כו', על פי מה דאיתא בשם האריז"ל, שהגם דאיתא בזוהר הקדוש (ח"ב ז:): שבעת ביאת הגואל יהיו חבלי משיח ויסורין גדולים, תלאות הבאות אחר תלאות, זאת היא באם הגאולה תהיה בזמן המבואר שם בזוה"ק, אבל באם יתעכב עוד זמן הגאולה לא יהיו עוד שום חבלים וצירים, רק הגאולה תהיה בחסד גדול, וברחמים גדלים אַקְבָּצֵךְ [ישע"י נד, ז].

ואיתא בגמרא (כבא בתרא י): גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, כי הגם שצריך עכוב זמן הרבה כדי שלא תהיה הגאולה על ידי יסורין, עכ"ז נוכל להקדים גאולתנו על ידי הצדקה. וזהו [ישע"י א, כז] צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה, פירוש שבאמת היה ראוי שנאולת ירושלים תהיה על ידי משפט ויסורין חלילה, כמבואר בזוהר הקדוש בענין חבלי משיח, אמנם יִשְׁכְּבֶהָ 'בְּצִדְקָה', פירוש על ידי הצדקה נוכל להשיב משפט, שלא יהיה עוד בבחינת משפט ויסורין, רק על ידי חסד ורחמים. וזהו יִשְׁכְּבֶהָ, מלשון [נח ח, ג] וַיִּשְׁכַּב הַמֶּיִם.

וזהו כי תִּשָּׂא וכו' לִפְקֻדֵיהֶם, היינו באם תרצה להרים ראש בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם, היא פקידת הגאולה, כמו שנאמר [ויחי ג, כד] פֶּקֶד יִפְקֹד אֲתָם, אז וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּכֶר נִפְשׁוֹ, היינו לכפר על נפשותם בצדקה, ועל ידי זה וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֲתָם, היינו בעת הפקידה שהיא הגאולה שתהיה במהרה, לא תהיה עוד ביסורין, כי אם בחסד גדול, וכמו שנאמר [זכריה א, טז] שְׂכַתִּי לִירוּשָׁלַם בְּרַחֲמִים.

[ובענין מה שכתב האמרי נועם בשם האריז"ל, דכשהגאולה בעתה לא יהיו עוד שום חבלים וצירים, כעת לא מצאנו מקורו. ועיין קרוב לזה בדברי רבינו בס"ג ויחי תשט"ו [לשו"ק קלב, אות יד-טז], בשם הרה"ק ר' אלעזר מרישא, בשם הדברי חיים, בשם הרה"ק מראפשיץ [וקינו של האמרי נועם], ומה שהוסיף שם רבינו על זה].

וואָס דען ברויך מען זוכן אין "ספרים הקדושים"? די "נחמות"! די "ישועות" וואָס ס'קומט נאָך! [וואָס] בעונינו הרבים מ'האָב מיר נאָכנישט זוכה געווען צו זען. אלעס איז חסדי הבורא ברוך הוא. ס'איז אָבער נישט דעס וואָס מ'האָט מבטיח געווען, וואָס ס'איז 'קיינער איז נישט מסופק אין דעם'.

מב

המשך פירוש האמרי נועם

מיט דעם טייטשט ער דער אמרי נועם, זאָגט ער, אַז ס'איז פאָרהאַן אַ פקידה, איז פאָרהאַנדן חלילה דורך חבלי משיח.

און ווידעראום אַז מ'איז זוכה, - אַז דער אייברשטער העלפט, - מיט "צדקה", און "מַצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים", קאָן מען ברענגען די גאולה אָן חבלי משיח. אַז דאָס דור העט זוכה געווען, דאָס דור העט געווען ווי ס'קער צו זיין.

מג

איבערדעם זאָגט ער, כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אַז דו וועסט וועלן אויפהייבן אידישע קינדער, לַפְּקוּדֵיהֶם, ווען ס'וועט זיין יִזְכָּר 'פְּקוּדֵינֵנוּ' וְזִכְרֵנֵנוּ, השם יתברך וועט זיין 'פְּקֹד' אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

אַז ס'וועט זיין די 'פְּקִידָה' פון אידן אַז מ'זאָל אויסגעלייזט ווערן פון גלות, אַז ס'וועט זיין די 'פְּקִידָה' פון דער גאולה, [ועל זה נאמר] לַפְּקוּדֵיהֶם.

זאָגט ער וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נִפְשׁוֹ לָהּ, דאָרף זיך יעדער אויסלייזן, און דינען דעם באַשעפער, מיט "צדקה", און מיט "מַעֲשִׂים טוֹבִים", אַז ס'זאָל נישט זיין חלילה, וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אֹתָם, אַז ביי דער 'פְּקִידָה' זאָל נישט זיין חלילה קיין נֶגֶף, אַז דער 'פְּקִידָה' זאָל נישט גיין מיט קיין גרויסן קטרוג. וואָרן אַז ס'איז לאַ זכר, איז דער קטרוג גרויס^ל.

מד

איבערדעם ביי יעדער פְּקִידָה איז חלילה [חשש סכנה ח"ו מחמת הקטרוג].

בעונינו הרבים ס'איז שוין געווען גענוג פון דעם!

דעם האָב מיר אונז שוין גענוג [געזען], מ'האָט עס נישט פאַרמיטן.

און מ'דאָרף אָבער נאָך ווייטער רַחֲמִים וַחֲסָדִים, אַז ס'זאָל זיין וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אֹתָם.

^ל וכמבואר בוזהר הקדוש (תשא קפח): דרך על ידי מה שרואין הנחמות ויעודים טובים שבפסוקים, יכולין ישראל להתקיים בתוך כווד ואריכות הגלות. וכמובא בדברי רבינו בכ"מ.

וד"ל רבינו בס"ג משפטים שקלים תשט"ו: ס'שטייט אין זוהר הקדוש, אַז ווען אידן זענען בגולה אין תוקף הגלות, העט מען עס נישט אויסגעזאָלטן, [ווייל] מ'האָט זיך נישט מיט וואָס מחזק צו זיין. נאָר וואָס דען, מ'קומט אין בית המדרש און מ'זעט אין די תורה הקדושה די נחמות וואָס איז עתיד צו קומען אויף אידן, אידן זענען אַז מ'וועט אַרויסקומען, [און] אידן גלייבן [בהבטחות של הנחמות], מ'זעט אין די תורה הקדושה אַז אידן וועלן געהאָלפן ווערן, די אלע נחמות, 'דאָס' גיט חיזוק הלב, דאָס גיט שטאַרקייט אין האַרץ, פון דעם דערהאַלט מען זיך. אזוי שטייט דאָך אין זוהר הקדוש.

^{לא} על פי לשון הנאמר בגאולת מצרים (שמות ד, לא): וַיֹּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פֶקֶד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָיִם. ולשון הפסוק ברות (א, ו) כִּי פֶקֶד ה' אֶת עַמּוֹ לְתֵת לָהֶם לָחֶם.

^ב וכמבואר בספרים דבזמן שיש פקידה לטובה, יש על זה קטרוג גדול, ואם ח"ו לא נגמר הפקידה אז יש ח"ו סכנה וצרות גדולות, ה' ישמרנו. וכמו שמאריך רבינו בענין זה בס"ג וארא תשכ"א, בשם הישגות משה שהביא כן בשם ספר שבט מישראל (להמגיד מקדעמנין) בביאור הפסוק (איכה א, ג) כָּל רִדְפֶיהָ הִשְׁגִּיחוּ בֵּין הַמַּצִּירִים.

מה

סיום ישוב קושיא א

ולפי דרכם של האור החיים הקדוש והאמרי נועם, נמצא הפסוק רומז על ענין התשובה, ולכן אתי שפיר גם מה שפירשנו על דרך זה ברמז לשון הכתוב "זה" יתגו, דמורה שיש לשוב ולתקן החטאים במיטב שנותיו

איבערדעם [לפי דברי האוחה"ק והאמרי נועם דהפרשה מורה על שצריך לשוב בתשובה, מובן שפיר דעל כן] דאָס איז די בחינה ווייטער [בהמשך הפסוקים], וואָס ער זאָגט דאָס לשון "זה" יתגו, [דלדרכינו מורה על התשובה במיטב שנותיו, וכדלעיל באות כו, ולדרכם שפיר שייך רמז זה לענין פרשת שקלים].

מו

הקדמה לישוב קושיא ב-ג

(עד אחר אות נב)

דאָס קען זיין. לאַמיר זען, [לבאר] וואָס ער זאָגט וַיֵּצֵא הָעֶגְלָה "הזה".

מז

בגמרא: אלמלא וא"ו שבתכת העגל, שהוא לשון רבים דמורה על "שיתוף" ולא על העגל לבדו, היו מתחייבים ח"ו כלייה אין אַמְתָּן אַרְיִין, די גמרא זאָגט^{לב} אלמלא וא"ו שְׁבַחְעֲלוּךָ (תשא לב, ד), חלילה לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט^{לד}. [ווייל] דער וא"ו [שהוא לשון רבים] ווייזט אויף "שיתוף", אַז מ'האָט נישט געזאָגט אינגאַנצן הָעֶגְלָה [על העגל לבד], נאָר מיט אַ שיתוף, [שהודו שהשי"ת הוא שהעלם משם, רק שאמרו בלשון שיתוף ח"ו גם על כח השטן שבהעגל].

מח

קושית החתם סופר

הלא בתנ"ך יש פסוק כזה בלא וא"ו

פרעגט דער חתם סופר זייער האַרב^{לה}, אין תנ"ך אין פסוק שטייט דאָך הָעֶגְלָה אַן אַ וא"ו, ער ברענגט דאָרט פון תנ"ך (נחמ"ט, יח) ווי ער חזר"ט איבער די לשון [שאמרו בחטא העגל, וכתיב שם ויאמרו זה אלהיך אֲשֶׁר הָעֶגְלָה" ממצרים]. [ולפי המבואר בגמרא הלא] דאָס גאַנצע איז געווען [מה שלא היה בהם פְּלִיחַ], ווייל ס'איז געשטאַנען אַ וא"ו, ווייזט עס אויף שותפות. אָבער אין תנ"ך שטייט דאָך פאַרקערט, שטייט שוין גאָר אַן אַ וא"ו.

מט

הקדמה לישוב קושית החתם סופר

העגל לא היה עבודה וזה ממש, שלא כיוונו בו לשם אלקות, רק שיהיה להם מורה דרך

ומנהיג במקום 'מושה' ועיקר החטא היה בשביל דורות הבאים שילמדו מזה, והם כבר יעבדו עבודה וזה ח"ו

נאָר וואָס'זשע דען. דער אמת, דער רמב"ן הקדוש זאָגט דאָך^{לז}, אַז דאָס עֶגְלָה אליין איז גאָרנישט געווען קיין חטא, דאָס עֶגְלָה איז געווען נאָר [ווייל] אַן הַשְׁפָּעַת

^{לב} בגמרא סנהדרין (סג): אמר רבי יוחנן, אלמלא וי"ו שְׁבַחְעֲלוּךָ, נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה [פירש"י: אלמלא וי"ו שְׁבַחְעֲלוּךָ. דהא לא כפרו בהקדוש ברוך הוא לגמרי, שהרי שתפוחו בדבר אחר].

^{לד} לשון רבינו בזה הוא כלשון החתם סופר דלהלן.

^{לה} בתורת משה להחת"ס (תשא לב, ח): ויאמרו אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֶגְלָה מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם. איתא בסנהדרין ס"ג ע"א, אמר רבי יוחנן אלמלא וי"ו שְׁבַחְעֲלוּךָ לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, וכרש"י דהשתא לא כפרו בהקב"ה לגמרי אלא ששתפוחו בדבר אחר. הקשו אותי מק"ק ווילנא, הא מקרא מלא הוא בנחמיה ט' פסוק ח"י, אַף כִּי עָשׂוּ לָהֶם עֶגְלָה מִסִּכָּה וַיֹּאמְרוּ זֶה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הָעֶגְלָה" ממצרים, מפורש שאמרו "העגלך" בלא וי"ו. וביותר תימה הלא גם "אלה" לשון רבים, ולמה אמר דווקא וי"ו שבהעלך. נוע"י"ש מה שמתרץ בזה].

קְדוּשָׁה הָאֵבֶן זֵי גֵעוּוֹאֹלֶט אַרְאָפֿרענגענען, אָנשטאַטס [משה], פֿאַר אַ מוֹרָה דֶּרֶךְ אָנשטאַטס "משה רבינו", אָבער אַלעס [האָבן זײַן] מִכֵּן געווען לְשִׁמִּים, אָן אַ שוּם שִׁיתוּף [של ענין עבודה זרה ולשם 'אלקות' ח"ו].

נאָר וואָס דען איז געווען דער חטא? [ווייל] אַז מ'טוט אַזאַ זאַך וואָס ס'זעט אַזוי אויס, האָט מען געוואוסט ס'וועט זיך אויסלאָזן [דערפון רעה לדורות, אַז] 'שפעטער אַביסל' וועט מען שוין חלילה, וועט מען שוין דינען צום עֶגֶל.

אַזוי ווי ער [הרמב"ן] (שם, כה) טייטשט דאָך מיט דעם [דברי הכתוב] לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהּ, זאָגט דער תרגום לֹא־פֶקָא שוּם בִּישׁ "לְדִרְיָהוּן", אין די 'שפעטערע דורות' וועט זיך אויסלאָזן דערפון שלעכטס. [וכמו שהיה אחר בעגלים שעשה ירבעם].

ג

ישוב קושית החתם סופר

בתחילה כשרצו לעשותו, וכן כשיצא העגל הזה, אז עדיין היה כוונתם רק למנהיג במקום משה וכדברי הרמב"ן. אבל אחר כך כבר היה בזה ענין 'שיתוף' בשעה שאמרו אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר "הֶעֱלֶךְ", ועבירה גוררת עבירה שאחר כך כבר היה מהם כאלו שכיוונו 'רק' להעגל, ולכן בתנ"ך כתיב אֲשֶׁר "הֶעֱלֶךְ".

איבערדעם דאָס קאָן זײַן מיט דעם, מיט דעם עֶגֶל.

'אָנפֿאַנגס' איז עס גאָרנישט געווען קיין חטא [רק שרצו להוריד מנהיג במקום 'משה' וכדברי הרמב"ן]. אָבער 'דערנאָכדעם' האָט זיך עס שוין אָנגעהויבן [גם עס כוונה 'בשיתוף' לשם אלקות ח"ו].

בעצם ווען מ'האָט עס 'אינזיין' געהאַט [לעשותו, לא היה בזה חטא, וכן תיכף] ווען ס'איז 'ארויסגעקומען'. אָבער ביז אידן האָבן שוין געזאָגט דעם 'אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ', איז שוין געוואָרן דערפון אַ 'שיתוף', [ולכן אמרו] הֶעֱלֶךְ [לשון רבים].

¹⁵ כמבואר ענין זה בלשון רבינו בהקדמת על הגאולה ועל התמורה, וז"ל:

כי כבר כתבו כל הראשונים ז"ל, כי לא חשבו ישראל העגל לשם עבודה זרה כלל, אלא רצו להורדת איזה כח להיות להם מנהיג ומורה דרך במקום משה, זולת מהערב רב ועוד איזה אנשים שחשבו לעבודה זרה, ואותן מתו אז כמבואר בקרא, אבל לא שאר ישראל.

וְכַפֵּל זה הרמב"ן ז"ל שני פעמים. וכתב תחלה בפסוק אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנָיו (פי זה משה האיש וגו') וְדָעוּ מַה הָיָה לוֹ (חשא לב, א), שזה [הפסוק] מִפְתָּח לדעת ענין העגל ומחשבת עושו, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשה הוא האלקים, אלא היו מבקשים מוֹרָה דֶּרֶךְ 'כמשה', להורות להם הדרך ילכו בה. וכתב אחר כך שכן היה הדבר, כי כיון שראו העם את משה, מיד הניחו את העגל ובעטו בו, שהניחו לו לשורפו וְלָזוּת עֶפְרוֹ, ולא היה מהם חולק עליו כלל. ואלו היה להם אלקים, אין דרך שיניח אדם מלכו ואלקיו לשריפת אש, הן ישרף את תועבותם לעיניהם ולא יסקלוהו. והאריך עוד בזה, יעויין שם.

וכתב אחר כך [על הכתוב] לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהּ (שם, כה), דאף שחשבוהו לטובה, מכל מקום נצמח מזה רעה לדורות, שלומדים מזה לעשות עגל במחשבות אחרות.

וכתב עוד על הכתוב (שם, ד) אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, שגם זה הכתוב יורה אותך, כי אין טיפש בעולם שיחשוב כי הזהב הזה אשר היה באונייהם הוא אשר הוציאם ממצרים, אבל אמרו כי 'כח' הצורה הזאת הֶעֱלָם משם, ומודים במי שאמר (יתרו כ, ב) אֲנִי כ. ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוציאתיך מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וזהו שנאמר (תהלים קו, כ) וַיִּמְרֹד אֶת כְּבֹדִי בַתְּכֵנִית שׁוֹר אֶכֶל עֹשֶׂב. אלה תוכן דבריו, יעויין שם.

הנה רואים בזה דעתו ז"ל בבניאר הכתוב וְיִמְרֹד אֶת כְּבֹדִי, שלא המירו חס ושלוש את עצם אלקותו יתברך, כלל וכלל לא, אלא המירו את "הכבוד", כי לפי דעתם נתנו כבוד להשם יתברך באמרם אֵלֶּה אֱלֹקֶיךָ, כי היה כוונתם על השם יתברך שהוציאם ממצרים, וחשבו שנתנו בזה כבוד ושבח להשם יתברך. אבל כיון שנתערב בזה כוונה לאמצעות הצורה שבעגל, נתחלף הכבוד שנתנו להשם יתברך, לכבוד של עגל הזהב, שלומדים מזה לעשות עגל לעבודה זרה. ומדויק לשון הקרא וַיִּמְרֹד אֶת "כְּבֹדִי".

ועיין באור החיים הקדוש (תשא שם, ד) שכתב, שאי אפשר לדור דעה רבים ונכבדים לומר ל'דומם' אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ, ולהעיד עדות שקר שזה הוא המוציא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אלא אדרבה בזה גילו דעתם שאין כוונתם אלא להקדוש ברוך הוא, יעויין שם שהאריך. והוא על דרך הרמב"ן ז"ל ועוד הרבה ראשונים.

[און נאך] 'שפעטער שוין'לי, איז שוין געוואָרן [ח"ו רק לעבודה זרה] אָן אַ שיתוף, [ולכן בנחמיה כתיב הַעֲלֶה בלא וא"ו].

נא

אַזוי זעט מען דאָך [דרך הירידה שבמשך הדורות, כי] עבירה גוררת עבירה. אַז מ'לֶאָזט נאָך [קצת, מדרך האמת והאמונה], אַז מ'פֿאַרלֶאָזט זיך אויף אַ מ'מוֹצֵע' [שהוא בבחינת 'שיתוף', הרי לבסוף] פֿאַרגעסט מען גאָר דערנאָך די אַמוֹנת הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא [לגמרי ח"ו].

נב

ישוב קושיא ב-ג

אבל חשבון אהרן היה רק על אופן הראשון המבואר ברמב"ן, ולא חשב שיתדרדר מזה לאופן שני ושלישי. והוא שהשיב אהרן למשה וַיֵּצֵא הָעֶגְלָה "הָזֶה", דבשעה שיצא היה רק בבחינת מנהיג במקום משה, ולא היה כוונתו רק לאופן "זה" ולא לאופנים שנתדרדר אח"כ

אַבער אַהֲרֵן הִכָּהֵן הָאֵט אויף דעם נישט גערעכנט [שיתדרדר מזה כך].

נג

איבערדעם ווען ער האָט אים געפרעגט משה רבינו, מַה עָשָׂה לָךְ הָעֵם הַזֶּה פִּי הַבָּאָה עָלָיו "חֲטָאָה גְדוֹלָה". [ווייל] דעמאָלטס האָט מען שוין געזען אַז מ'איז שוין גאָר 'משתף' עבודה זרה מיט דעם עגל, [וכדכתיב הַעֲלֹךְ בלשון רבים].
האָט אַבער אַהֲרֵן הִכָּהֵן געזאָגט, איך האָב דאָס נישט געמיינט, וַיֵּצֵא הָעֶגְלָה "הָזֶה", איך האָב נאָר געמיינט "דעם", נישט חלילה ס'זאָל גיין 'ווייטער'.
[און] די 'ערשטע' בחינה [שעשה אהרן], איז גאָרנישט געווען קיין חטא.
דעם איז דער "הָזֶה".

נד

אבל למעשה כך דרכו של יצר הרע, שאפילו אם בתחילה אין בדבר כוונת חטא, באים בהמשך הזמן לידי ירידה יותר, עד ששוכחין ח"ו מאמונת הבורא

אַבער דאָס לֶאָזט זיך אַזוי אויס, אַז מ'הייבט אָן [ענין כזה, אף שמתחילה הוא בלא פְּנִינת חטא], דערנאָכדעם פֿאַרגעסט מען אין די אמונת הבורא ברוך הוא.

נה

היוצא מזה לענין עגל הציונות שבדורינו:

אַזוי ווי מ'זעט היינט בעוונותינו הרבים [בהשתלשלות "עגל הציונות" שבדורינו].

נו

בדורות הקודמים ציפו וחיכו רק להקב"ה שיביא הגאולה, וידעו כי זה תלוי רק בו יתברך, ואנו יכולים רק לעשות מצות ומעשים טובים לזכות להגאולה, אבל אסור לעשות שום פעולה מבעיית בידי אדם, וכמו שנשבענו על זה בשבועה חמורה אידן [בכל הדורות] האָבן געהאָפט אויף דער גאולה. און ווילאָנג אידן האָבן געהאָפט 'נאָר' צום בורא כל עולמים, אַז מ'האָט געוואוסט די גאולה איז ביי קיינעם

^{לי} לכאורה הכוונה, דהיינו בדורות שאחר זה. וכמו שמבאר הרמב"ן בפסוק לְשִׁמְצָה "בְּקִמְיָהֶם".
[ואף דלכאורה מה שעבדו עבודה זרה בזמן בית ראשון, לא עבדו רק 'בשיתוף', כדמשמע מדברי רבינו בכ"מ, י"ל דמ"מ היו גם כאלו שעבדו ח"ו אף בלא שיתוף. או י"ל דבתחלת קלקלתם בימי ירבעם לא עבדו רק בשיתוף, (כי באמת ירבעם עצמו לא היתה כוונתו לעבודה זרה, רק כעין חטא העגל, אלא שאח"כ נעשה מזה עבירה, כמבואר ברד"ק במלכים, ובדברי רבינו בכ"מ), אבל אחר כך כגון בימי אחאב נתדרדרו יותר, וכמו שאמרו בגמרא (סנהדרין קב:) קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהוא היה תחילה לקלקלה. ועיין ס"ג יתרו תשי"ח אות מג, ובדברי יואל ויחי עמוד תרטו, תרומה עמוד קפז-קפח, שבת שובה אות ג, ועוד.]

נישט אין די הענט, א איד קאָן נאָר טון מַצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹכִים, ביי די גאולה אַ פעולה טאַר מען נישט טון, מ'האַט דאָך גאָר באַשוואוירן [נגד זה] ל"ט.

ניטאַמאַל, אפילו די 'תפילות' זענען באַגרעניצט [שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי] ל"ט.
[וכל שכן] מ'טאַר נישט טון בידים [שום השתדלות ופעולות להגאולה].
נישט אַזוי ווי ביי אַ אַנדערע זאָך האָט מען געגעבן רשות [לעשות "השתדלות" לזה, וכדכתיב] (ראה טו, יח) וּבִרְכַּתְיָךְ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה. אָבער נישט צו דער גאולה.^ב

ל"ט כמבואר בגמרא כתובות (קיא.) בביאור השלש פסוקים של "השבעתי אתכם בנות ירושלם" בצבאות או באילות השדה וגו', הנאמר כשיר השירים. וז"ל הגמרא שם: ההוא מיבעי ליה לכדרכי יוסי ברבי חנינא, דאמר ג' שבועות הללו למה, אחת שלא יעלו ישראל בחומה, ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם, ואחת שהשביע הקב"ה את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי. ורב יהודה, אם תעירו ואם תעוררו כתיב. ורבי זירא מיבעי ליה לכדרכי לוי, דאמר שש שבועות הללו למה, תלתא הני דאמרן, אינך שלא יגלו את הקץ, ושלא ירחקו את הקץ, ושלא יגלו הסוד לעובדי כוכבים. בצבאות או באילות השדה, אמר רבי אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל, אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות ואילות השדה. - ועיין באורך ביואל משה מאמר שלש שבועות, המיוסד על ביאור השלש שבועות אלו שבדברי הגמרא.

ל"ט כמבואר ברש"י (כתובות שם): שלא ירחקו את הקץ. בעונם. לישנא אחרינו שלא 'ידחקו' גרסינן, לשון דוחק, שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי.
וכוננו דברי רש"י כבר ביאר רבינו בב' שבועות לפניו, בס"ג בשלח תשי"ג (לשו"ק קלו, אות פ-פד). ועיין עוד מה שהאריך בזה ביואל משה (מאמר א, ריש אות כה, סוף אות כז, אות כח, וראו עט).

ב וז"ל רבינו ביואל משה (א, מה): וכבר הבאתי דברי חכמינו ז"ל (כראשית רבה מד, יח) שאמרו על הכתוב (לך טו, יג) ידוע תדע, ידוע שאני מפזרן, תדע שאני מכנסן, ידוע שאני משעבדן, תדע שאני גואלם. ולכאורה יפלא מה שכפל הכתוב ידוע תדע, להזהיר את אברהם אבינו ע"ה בפרטיות על אלו הענינים של גלות וגאולה וקיומן גליות שצדע שהוא מהקב"ה, הלא המאמינים יודעים שגם בשאר דברים כל הנעשה הוא מהקב"ה, והוא אחד מי"ג העיקרים לידע שהוא לבדו יתברך שמו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

וכתב הרמב"ן בסוף פרשת בא (יג, טז) שאין לאדם חלק בתורת משה עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ביחיד בין ברבים. וכן הרמב"ם ז"ל באגרת תימן פירש הכתוב (בחקותי כו, כא) ואם תלכו עמי קרי, דרצה לומר שיחשבו שיש מקרה בלא השגחה, וכן כתב גם בספר המורה (ג, לה), ואם כן תימה מה שדרשו חכמינו ז"ל ביתורא דקרא דידוע תדע, דקאי בפרטיות על אלו הדברים של גלות וגאולה לידע שהם מהקב"ה, כאילו ח"ו בשאר ענינים אינו כן.

אבל האמת הברור הוא, דבשאר ענינים אף שהכל הוא בהשגחה, מכל מקום אמר הכתוב (ראה יד, כט) לַמֶּעַן יִבְרַךְ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, שצריך שלא לישב בטל מלעשות (ספרי שם). גם אמרו (פסחים סד:) אין סומכין על הנס. וכתב הרמב"ן בסוף פרשת עקב (יא, יג) וזה לשונו, ודע כי הנסים לא יעשה לטובה או לרעה רק לצדיקים גמורים או לרשעים גמורים, אבל הבינונים כדרך מנהגו של עולם יעשה בהם טובה או רעה כדרכם ובעלילותם, עכ"ל. ומה שכתב בפרשת בא שהכל נסים, הכוונה שאף המלוכב בטבע הוא נסים נסתרים. אבל צריך לעשות כמנהגו של עולם. מה שאין כן בעניני הגאולה צריך לידע שאך הקדוש ברוך הוא הוא העושה, ואין לנו רשות לעשות מאומה, אלא תשובה ומעשים טובים. ולכן טרח הכתוב לומר על זה, ידוע תדע שאין זה כשאר ענינים.

ועוד כתב רבינו ביואל משה (א, עז): כיון שיש כמה קראי שָׂאךְ השי"ת הוא הגואל, הוי מה שעושים בעצמם בזה בזרוע בשר, נגד האמונה. והבאתי דברי רמב"ן סוף פרשת בא שכתב שאין לאדם חלק בתורת משה עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם וכו', עד כאן, ומה שאנו צריכים לעשות פעולות גשמיות בכל ענינינו הוא בשביל שכן גזר הבורא יתברך, שאמר הכתוב למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה, והחובת הלבבות כתב טעמים לזה. אמנם בעניני גאולה שבפירוש אסרה התורה הקדושה לעשות שום דבר כל שהוא של דחיקת הקץ, הוי העושה בזה לגמרי נגד האמונה, ואין לו חלק בתורת משה.

וכבר כתב הרמב"ם בפרק חלק (פירוש המשניות, סנהדרין י, א) אחר שביאר הי"ג עיקרים, וזה לשונו, כאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בהם, הוא נכנס בכלל ישראל ומצוה לאוהבו וכו', ואפילו עשה מה שיוכל מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע וכו'. וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות, הוי יצא מן הכלל וכפר בעיקר, ונקרא מין ואפיקורס וקוצץ בנטיעות וכו', ועליו נאמר (תהלים קלט, כא) הָלוֹא מִשְׁנֵאִיךָ ה' אֶשְׂנָא, עכ"ל. ועיי"ש שהאריך עוד. ובתוך אלה היסודות שכתב, ברא האמונה בביאת המשיח, וכתב הטעם,

נז

ווילאנג מ'האָט געוואוסט נאָר צו האָפֿן צום בורא כל עולמים, האָט אַ איד געוואוסט אַז מ'ברויך אַ ישועה אַז מ'ברויך אַ גאולה ברויך מען זיך צוברעכן דאָס האַרץ, מ'ברויך בעטן דעם באַשעפער, מ'ברויך טון מַצּוֹת און מַעֲשִׂים טוֹבִים.

נח

ואלמלי הלכו גם דורות האחרונים בדרך זה, כבר היינו עומדים לאחר הישועה השלימה

דאָרף מען דאָך נישט זאָגן [אז] ווען מ'גייט דעם וועג העט מען שוין לאַנג געווען געהאַלפֿן געוואָרן! לאַנג העט מען שוין גיווען געהאַט די ישועה!

נט

אלא שבעוה"ר התגבר השמן ויצא ענל הזה של כתות הציונים. אשר בתחילה היה הפיתוי רק בסברא מוטעת, דאף שהגאולה הוא לעולם מן השמים, מכל מקום יש לעשות גם פעולות מבעיית לזה

וואָס זאָל מען טון!

בעונותינו הרבים האָט דער שַׁטֵּן זיך אויף דעם פאַרלייגט, מ'האָט אָנגעהויבן אַריינצופירן [מיט] "פֿעולות" בידי אָדָם.

ס

אין 'אַנפאַנג' האָט נאָך דאָס אויסגעזען ווי אַ שטיקל 'שיתוף', אַז טאַקע מ'וואָרט די ישועה, נאָר מיט אַ 'ממוצָע', אַז מ'דאָרף 'עפעס טון דערצו' פֿעולות גשמיִות^{מא}. [לקבץ פזורי ישראל להעלותם לארץ, ולקנות שדות וכרימים וליישב את הארץ, וכדומה כמו שהיה תנועת ההמון בראשית צמיחת העגל הזה].

אַזוי ווי ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַנפאַנגס, 'די' צָרָה [של תנועת הציונים וגירוריהם], 'די עבודה זרה נעבעך' וואָס ס'איז שוֹרָה צווישן אידן [בדור האחרון], האָט זיך אָנגעהויבן [בטענה אַז] מ'ברויך צו 'טון' [גם פעולות לסייע להגאולה], אָבער אַלעס מיטן 'דָרֶךְ הַתּוֹרָה'.

סא

אבל הצדיקים אמתיים כבר חזו והרגישו מראש מה שיוכל לצמוח מזה, וצקו מרורות נגד כתות אלו ורעיונם

אָבער די "צדיקים אַמְתִּיִּים" האָבן געזען וואָס פֿון דעם וועט אַרויסקומען! און מ'האָט געשריגן געוואָלט!

סב

ואילו היה הכלל ישראל סרים למשמעתם של הצדיקי אמת, לא היו באים לכל אלו הצרות שהיו אחר כך, כי הגאולה כבר היה מוכן להיות קודם לזה

[און] ווען מ'העט גיווען געפֿאַלגט 'דעמאָלטס', העט מען נישט גיווען געקומען צו די "אַלע צרות"! בלי שום ספק!
די "גאולה" העט גיווען געווען נאָך פריער, איידער מ'האָט מיטגעמאַכט די "אַלע צרות" [שבשנות הזעם].

בשביל שהוא מבואר בקרא, והמסתפק בזה הוא כופר בתורה. וכתב שם שבכלל האמונה בביאת המשיח, הוא גם האמונה בכל ההבטחות שנאמרו בקראי בעניני הגאולה כמובן.

וכבר נתבאר שמבואר בכמה קראי שהגאולה הוא רק בידו של הקב"ה, ואנו מזהירין על זה מקודם מתן תורה, כדכתיב ידוע תדע, ואי אפשר לכוא לידי קבלת התורה בלי אמונה זו, כמבואר כל זה לעיל באורך. לכן דעת המהר"ל (נצח ישראל, פרק כד) שלוקחי הגאולה מעצמם קודם הזמן נגד שבועתו של הקב"ה, וחושבים שהמה בזרוע בשר יכולים לבטל גזירתו של הקב"ה, הוא כפירה גמורה בתורה הקדושה ובאמונה, כפי המבואר לעיל (סימן כה, מב-מב, מח), וזהו גרע מכפירה בביאת המשיח. על כן דעת המהר"ל ז"ל בהחלט שהוא באיסור יהרג ואל יעבור כדין משומד, כמו כל הענינים שיש בהם מינות וכפירה בתורה הקדושה.

^{מא} עיינ סברא מוטעת כזה בדברי השואל הנזכר במכתב הקדושת יו"ט המובא להלן (בהערה מב).

סג

אבל בעוה"ר נתפתו אחר הסברה המומעת דצריך גם 'ממוצע', אשר באמת היה זה כעין בחינת ע"ז 'בשיתוף'. ועי"ז נתרדדו אח"כ שהשתתפו עמיהם גם בשעה שהיה בזה רק "כפירה ומינות" בלבד. כי אף שבתחילה עדיין מכוונים 'גם' לשמים, אבל הסוף הוא שאם מוניחין מדרך האמת יורדין עד לידי כפירה ומינות, ושכחה מאמונת הבורא

אוי! אבער בעונינו הרבים מ'האט זיך אריינגעלאזט אין א 'ממוצע', אין א 'שיתוף'.

דערנאך האט זיך אויסגעלאזט [מיט בלוזין] "מינות און כפירה", בעונותינו הרבים, אז מ'איז געקומען ביז אהין.

ווייל אפילו 'אנפאנגס' האט מען נאך אינזין ביידע אינאיינעם, האט מען נאך אינזין דעם באשעפער און דאס אויך, אבער דער 'סוף' איז, אין הארצן פארגעסט מען גאר די אמונה פון הקדוש ברוך הוא.

סד

אוי נא לנו! מ'האב מיר זיך דערלעבט אזא ביטערן זמן!

אוי וויי!

אין חונן ואין מרחם!

די צדיקים אמיתיים הָמָה הָלָכוּ לְמִנְחָוֹת [ואותנו עֲזָבוּ לְאַנְחוֹת]!

סה

איך געדענק נאך די 'דיבורים', ווען דער טאטע זכרוננו לברכה האט נאר געהערט פון דעם 'אָפֶס קָצֵהוּ', איז עס אים געגאנגען עד דְכֻדְוֹכָה שֶׁל נֶפֶשׁ! ס'איז נאך דא בריוון דערפון.^{כב}

^{כב} כפי הנראה כוונת רבינו בזה אל המכתב שערך הקדושת יום טוב להגאון בעל מעשי למלך אב"ד ווייטצען, אודות מכתב שהגיע לידו מן אחד הרבנים שרצה לכתוב בהקובץ תל תלפיות [שיצא לאור מזמן לזמן בעיר ווייטצען ובו עיני תורה ודת מהרבנים הגאונים שבמדינה, ועמדה תחת הביקורת של הגאון האב"ד דשם בעל מעשי למלך], מענין התנועה שנתחדשה בימים ההם [ע"י הציונים בראשית צמיחתם] לעלות לארץ ישראל ולקנות שם שדות וכרמים, ובו היה כתוב דברים המתאימים לרעיון הציונות, והקדושת יו"ט ענה שאינו רוצה להשיב להרב השואל עצמו, עבור שבדבריו נזרקו שמץ מינות, ולכן כותב התשובה להרב מווייטצען מה ששייב להשואל, ושיזהיר אותו לבל ידפיס שום דבר מזה בתוך הקובץ תל תלפיות. וחלק ממכתב הקדושת יו"ט אכן נדפס בשעתו בתל תלפיות (שנת תרנ"ח, עמוד 84). אבל המכתב 'כולו' נשאר בכתב יד. ורבינו אמר פעם על ענין ההוא, כי מַעַז יָצָא מְחוּק (שופטים יד, י), כי על ידי זה נגרם שגם עוד רבנים, כגון האבני נור, והר"ח מברסקי, ועוד, כתבו אז מכתבים חריפים נגד רעיון הציונות].
[וכל זה היה 'בתחילת' צמיחת רעיון הציוני שהתחילה לערך ב' שנים לפני זה בשנת תרנ"ו, ועדיין היתה עומדת הרעיון בתחילת פריחתה של השורש פורה ראש ולענה, והקדושת יו"ט ושאר צדיקי אמת כבר חזו והרגישו מראש את השורש פורה של מינות הטמון בזה, וכדברי רבינו כאן בתחלת אות סא. (ואולי לזה כיוון רבינו כאן בלשונו 'אָפֶס קָצֵהוּ', כי עדיין היה אז בתחילת מעשיהם, או הכוונה כי אז בתחילה עדיין היו משתפים זאת עם שם שמים, וכמו שמבאר כאן בהדרוש)].
ומסתמא היו גם עוד מאורעות ומכתבים בענין זה בשנות תרנ"ו-תרס"ד, וכלשון רבינו שאומר "בריוון" בלשון רבים. וגם מזכיר שזוכר עוד את "הדיבורים".

והנה המכתב הנזכר נדפס אח"כ 'במילואו' בשנת תשמ"ג בסוף שו"ת דברי יואל חלק שני (שבסופו נדפס איזה חשבוות מהקדושת יו"ט) בסימן קע"ו. וזל"ק שם:
ב"ה. יום א' בשלח תרנ"ח לפ"ק סיגעט.

כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם, סיני ועוקר הרים, חמדת הימים וראש הבשמים, כש"ת מו"ה ישעיה זילבערשטיין נ"י אבד"ק קהל יראים בווייצען.

אחדשה, כן הגיעני מכתב בשם מעכ"ת מאת הרבני וכו', על דבר התנועה חדשה מקרוב באה, אשר עוזבי התורה מתעוררים לעשות חבורות בשם "חברת אהבת ציון וירושלים", לקנות שדות וכרמים בארצנו הקדושה ולהושיב בהם אחינו בני ישראל לעבוד את האדמה לאכול מפריה ולשבוע מטובה. ויען ראיתי מכותלי המכתב כי עוד טרם התחבר הכותב בפועל עם הפושעים והכופרים האלה המתעסקים בדבר זה, כבר זרקו בו שמץ מינות ופיו הכשילו במכתבו בדברים [אשר] תְּצַלִּינָה אֲנִי מִשְׁמַע (ע"פ שמואל א' ג, יא. וישע"י לג, טו), שאומר כי אינו דומה במצרים קְשָׁהֵינוּ בקיבוץ אחד הָיִינוּ ראוּי וכדאי לנסים, משא"כ כשאנו מפורד ומפורד זעיר שם זעיר

אפילו דעמאלטס איז עס נאָכנישט געווען [באופן גרוע כהיום], מ'האָט זיך נישט גירעכט אויף 'אָזוי ווייט'.

אַבער בעונותינו הרבים ווער האָט זיך גירעכט אַז מ'זאָל 'אָזוי ווייט' אויסקומען צו דעם [עד להשתתף גם עם סברות המינים והכופרים לגמרי], און דעם האָט גורם געוועזן די "אַלע צרות" [שבשנות הזעם]^{מג}.

סו

אוי ! ס'העט שוין פֿדאי געווען מ'זאָל זיך באַרעכענען !

בעונינו הרבים מ'זעט דאָך שוין [הצרות שנגרמו בעונם] !

ס'זאָל נאָר חלילה נישט ווייטער גיין !

השם יתברך יסיר לָב האָבן מַלְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אַז מ'זאָל די זָכִיָּה האָבן מ'זאָל נַתְקֵרֵב ווערן לַעֲבוֹדָתוֹ, צו דער קְדוּשָׁה.

סז

ישוב קושיא א (באופן ב)

התקנה לכפר על חטא העגל, שנתדרדר בכל פעם יותר ע"י שהזניחו מדרך האמת, הוא לקיים "זה" יתנו, בלא שינוי ממה שהראה הקב"ה למשה. וכן מה שדרשו בזה הפסוק שהראה לו כמין מטבע של "אש" בשמים, בא לרמוז שהגאולה תהיה גם כן על דרך זה הכל מן השמים, וכמו שבגאולת מצרים הלך לפניו בעמוד אש וענן מן השמים איבערדעם איז דאָס דער פֿשט קאָן זיין [בביאור לשון "זה" יתנו (באופן ב)], ובדברי המדרש שזהו כפרה על ענין וַיֵּצֵא הָעֶגֶל "הַזֶּה" [באופן א].

איבערדעם ווען אהרן הכהן האָט געזאָגט וַיֵּצֵא הָעֶגֶל "הַזֶּה" [ולבסוף לא נשאר בבחינה הראשונה, והיה לְשִׁמְצָה בְּקַמִּיָּהם], האָט ער געזאָגט [הקב"ה דהתקנה הוא] ס'זאָל זיין "זה" יתנו, אָן אַ שִׁנּוּי [ממה שנמסר למשה בסני, וכמו שדרשו בפסוק זה] כְּמִין מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ. [אז] דער בורא כל עולמים האָט געוויזן מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ [למשה רבינו ואמר לו כְּזֶה יתנו], 'אָזוי' האָט מען אַראָפּגעגעבן צורתו מן השָׁמַיִם, "זה" יתנו.

[וכמו שהגאולה ממצרים] דאָס איז נישט קיין דרך הטבע, מ'זאָל וויסן ס'איז געווען בַּעֲמוּד אֵשׁ וְעָנָן [בשלח יד, כד], [אָזוי] וועט מען געהאַלפֿן ווערן [גם מגלות זה, הכל רק מן השמים ולא ע"י שום פעולה טבעית].

איז דאָס "זה" לַעֲמֵת "זה" (קהלת ז, יד), איבערדעם איז 'דאָס' די תְּקֵנָה, וואָס ער זאָגט דאָ דעם "זה" יתנו.

שם נחוצים אנחנו להשתדלות טבעית. אמרתי אַל תֵּעַן [נסיל קאַלחֶן] וגו' (משלי כו, ד), יָדִי אֶל תְּהִי בּוֹ להשיבו, כי לפי דבריו חלילה אֲכַדָּה תקותינו ונשתקע בגלות ח"ו אם לא נושיע לעצמינו בפעולת ידינו פעולה טבעית, ולכן אך אל מעכ"ת אשים דברתי.

ידוע ידע כי ממר לא יצא מתוק, מהפושעים והכופרים האלה לא יוכל לצמוח טובה וישועה לישראל. אין כוונתם להטיב מעמד ומצב אחינו בני ישראל, אלא להסיר אמונת ביאת משיח מלכבם ח"ו, באמרם כי המה יבנו חרבות ירושלים וישיבו שופטיו כבראשונה וכדומה. וגם לפה עירינו [סיגעט] בא משולח מהם ונשא מדברותיו בתוך קיבוץ אנשים, ובחלקלקות לשונו נסה ליסד חבורה, אבל אני ב"ה עמדת בפרץ לָבֵל יִפֶּק זָמְמוֹ, וכאשר בא כן הלך. וכבר נשאלתי כזה ממקומות אחרות, והשבתי חלילה וחלילה לחבר אל החברה הלזו, אשר כל ראשיה המה אפיקורסים וכופרים.

לזאת יאבה נא כהד"ג להזהיר את הרבני וכו', השמר והזהר לצעוד צעד כזה, ואל ידבר דבר אף חצי דבר בְּהֶעֱלָה "תל תלפיות" מזה, לבל נצטרך להרעיש עליו. וה' הטוב יבנה ביתינו וישיב שבותינו במהרה בימינו. דברי המצפה להרמת קרן התורה וקרן ישראל על ידי ישועת ה' במהרה במהרה בקרוב.

^{מג} כמבואר בתחלת הקדמת היואל משה, ובדברי רבינו בכמה מקומות.

סח

הקדמה ליישוב קושיא א (באופן ג)
(עוד אחר אות עה)

איבערדעם דאָס קען זיין [עוד בביאור המדרש שבקושיא א].

סט

[קושיא ד - על פרשת משפטים]

במדרש: אם אין משמרים את הדינים, הקב"ה נוטל את תורתו מיראל. וקשה האך שייך ענין כזה, ליטול את התורה מהם
אזוי ווי איך האָב אָנגעהויבן [בסעודת ליל שב"ק], איך האָב געזאָגט נעכטן אויף
דער נאכט^מ, וואָס דער מדרש זאָגט (שמות רבה, כג), **אם אתם תשמרו את הדינים [מוטב],
ואם לאו אני נוטל את תורתי מכם.**

[דקשה] ווי קאָן מען 'צונעמען' די "תורה"^{מה}.

ע

הקדמה ליישוב קושיא ד - על פרשת משפטים

התורה והמצוות שניתנו לישראל הם גבוה מעל גבוה לאין שיעור, ואף שנאמר בהם מעמים לפי השגתנו, אבל יש
בוה עוד ענינים ומעמים למעלה מהשגת אנושי. אבל לאומות העולם לא הציעו ליתן את התורה, רק על פי מעמים
הפשוטים המוכנים לבני אדם

נאָר וואָס'זשע דען, דעס וואָס די תורה הקדושה [ניתנה לישראל, הוא בבחינה גבוהה].
דער רמב"ם איז דאָך אַלעמאַל [מבאר] אין ספר המורה, ער זאָגט טעמים [בכל
המצות] על פי פֿשטיות, די זענען אויך אמת, ווי ער זאָגט^מ [שעל זה נאמר] [ואתחנן ד, ו] כִּי
הִיא חֻקְמַתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים.
[אָבער] אַז מ'הָאָט געוואָלט געבן פֿאַר די אומות העולם די תורה הקדושה [היה
הכוונה רק לטעמים הפֿשטיים], די אַלע הויכע זאָכן [לא רצו ליתן להם].

^מ נדפס בדברי יואל (עמוד קלד), ובחידושי תורה תשי"ג (מרשימות ר"ש אבערלאנדער, עמוד רכא-רכו).

^{מה} וז"ל רבינו בקושייתו, בס"ג משפטים תשי"ד: ס'איז דאָך אַ פלא דער מדרש. ס'שטייט אין ישמח משה אויך
(ריש פרשתן) [נמה ביאורים בדברי המדרש אלו, אין זיין פלאַגן זיך אַלע מפרשים. [דלכאורה] וואו איז עפעס פֿאַרהאַנדן
מ'זאָל זאָגן 'הריני נוטל את תורתך', חלילה אַז מ'הייט נישט אָפּ אַ חלק תורה נעמט מען צו די [גאַנצע] תורה? ווי
איז דאָס פֿאַרהאַנדן?

אפילו אַ מומר לכל התורה כולה, איז ער ווייטער מִצְוָה [בכל התורה, דאף שדינו כנכרי ויינו יין נסך] פונדעסטוועגן
אויף לקולא [לא נפטר מן המצוות], איז ער ווייטער מִצְוָה [בכל התורה, ואין נוטלין ממנו את התורה]. ווי די גמרא זאָגט
[לגבי בני נח שלא קיימו השבע מצות, שעמד והתירין להן, ופרין] אִיתְגַּבְרִי אִיתְגַּבְרִי?, [וכי הָרִיחוּ וקבלו שכר במה שלא קיימו
המצוות?, הלא אם כן מצינו חוטא נשכר. ומתוך שפֿאַצִּיזים הם, רק שאינם מקבלים כל השכר. וכמו כן במומר] איז ער מִצְוָה
על כל התורה כולה.

[ואם כן קשה על המדרש, וכי אַז מ'הייט חלילה נישט אָפּ אַ חלק תורה, נעמט מען צו די תורה?, וואו געפינט מען
דאָס?, וויאזוי נעמט מען, וואו געפינט מען דאָס אַז מ'נעמט צו. נו וואָס האָט מען געגעבן די תורה הקדושה,
נאָר על מנת שתשמרו את הדינים?]

[ובחידושי תורה תשי"ג ג'נ"ל, בהעק דברי רבינו בליל ש"ק, נכתב הקושיא כזה"ל: ויש להבחין האך שייך לומר שיטול את
תורתו מהם, והלא תורה לא בשמים היא, ויותר הוה ליה למימר אם אין אתם עושין את הדינים 'תענשו'].

^מ עיין באגרות הרמב"ם (באגרת לרבי חסדאי הלוי הספדי): וכל התורה כולה נימוסין ומשמרות לנפש, והתהלך
באלה הדברים ותצלח. ובדואי שכל מצוה יש לה טעם וענין, וכן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה (סנהדרין כא):
מפני מה לא נתגלו טעמי תורה, מכלל שיש למצוות טעמים, אלא שלא נתגלו. וכן כתבו ע"ה (תנחומא חקת, ו.
במדבר רבה ט, ג) בשלמה המלך ע"ה, שעמד על טעמי תורה, חוץ מטעם פרה אדומה. וכן משה רבינו ע"ה אמר
(ואתחנן ד, ו) כִּי הִיא חֻקְמַתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חֻקֶּם וְנִבְּוֹן
הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה. ואם המצוות הן גזירה לעולם בלא ענין ועילה, היאך יודו העמים שבחכמה גדולה נסדרו אלו
המשמרות, והם בחכמה אלקית.

די מְצוֹת זענען דאָך גְבוּהָ מֵעַל גְבוּהָ וַיֵּשׁ לָהֶם טַעֲמִים נִשְׁגָּבִים עַל פִּי סוּד, עַד אִין חֶקֶר]. דאָס איז דער רמב"ם אויכעט מוֹדָה, ער זאָגט נאָר ס'האָט אַ טַעַם 'עַל פִּי פִּשּׁוּט' אויך, ער זאָגט עס אַרױס בִּפְרוּשׁ^מ אַז ס'איז נאָך דאָ אִין דַּעַם [טַעֲמִים נִשְׁגָּבִים] וואָס מ'איז נישט מְשִׁיג^{מח}.

[על כל פנים] פאַר די אומות העולם האָט מען נאָר געוואָלט געבן 'אַזוי פשוט'.

עא

וכמשל המובא במדרש שאמר הקב"ה לישראל, לכם נתתי ממה שהתקנתי לעצמי

אַזוי ווי דער מדרש זאָגט, אַזוי ווי ס'שטייט אין מדרש^{מט}, [אַז] הקדוש ברוך הוא, זאָגט ער אַ מָשָׁל, אַ מלך האָט געטיילט מְנוֹת פֶּאָר יַעֲדָן, איז ער צוגעקומען דער זון, בְּנוֹ, [וואָס] דו גיסט פֶּאָר יַעֲדָן מְנוֹת, דו טיילסט מְנוֹת, וואָס וועסט דו געבן פֶּאָר 'מיר'. האָט הקב"ה [בהנמשל] געזאָגט, פֶּאָר דיר וועל איך געבן מִמֶּה שֶׁהִתְקַנְתִּי לְפָנַי, וואָס איך האָב 'מיר' איבערגעלאָזט, וואָס איך האָב 'מיר' אָנגעגרייט. אַזוי זאָגט ער אויף די תורה הקדושה, יַעֲדָן האָט מען געוואָלט געבן, אָבער פֶּאָר 'אידין' גיט מען דעם וואָס ס'איז פֿון הקדוש ברוך הוא אַליין.

עב

ועכ"פ לאומות העולם רצו ליתן התורה רק בדרך הפשוט, אבל ההשפעות ותקונים הנעשים בעולמות עליונים על ידי קיום המצות, זה לא הציעו להם כלל אפילו אם היו מקבלין התורה

איבערדעם קאָן זיין. [פאַר] די אומות העולם האָט מען געוואָלט געבן די תורה הקדושה, אָבער נאָר מיטן 'דָּרָךְ הַפִּשּׁוּט'. אָבער די הַשְׁפָּעוֹת, און די תִּקּוּנִים וואָס ס'זאָל ווערן אין די עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים מיט יעדער מְצוָה, די בחינה האָט מען נישט מְשַׁפֵּע געווען פֶּאָר די אומות העולם, אפילו מ'העט זיי גיווען געגעבן די תורה.

^מ עיין ספר המצות להרמב"ם (סוף ל"ת סשה). ובספר המורה (ח"ג, פכ"ו ופלא"א).

^{מח} ועיין באור החיים הקדוש (חקת יט, ב): ואין לך מצוה ומצוה שאין בה עוד סודות ונעלמים, הנגלים למשה, ולאדם ראוי המשיג לקנות קנין התורה במ"ח דברים השנויים במשנת חסידים (אבות פרק ו), שאז מגליל לו רזי התורה שגילה ה' למשה מסיני, ומשה גם כן גילה לישראל בני דורו סודות הנסתרים וטעמי המצות ויסוד כל דבר. [נע"ע בזה בספר החינוך, ובדרך פיקודיך, בכ"מ].

^{מט} בשמות רבה (בפרשתן ל, ט): וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, הִדָּא הוּא דְכִתְבִּי (תהלים קמז, יט) מְגִיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל. אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי ב"ר חנינא, מָשָׁל לַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פֶּרֶס וְהָיָה נוֹטֵעַ בּוֹ כָּל מִינֵי אֵילָנוֹת, וְלֹא הָיָה נֹכֵס לְתוֹכוֹ אֵלָא הוּא, שֶׁהָיָה מְשֻׁמְרוֹ. מִשְׁעֲמָדוֹ בָּנוּי עַל פֶּרֶקָן, אָמַר לָהֶם בְּנֵי, הִפְרֵס הַזֶּה אֲנִי הֵייתִי מִשְׁמָרוֹ וְלֹא נִחַנְתִּי אֲדָם לִהְיוֹת בְּתוֹכוֹ, אֲתָם תֵּהִי מִשְׁמָרִין אוֹתוֹ כְּדֹרֶךְ שֶׁהֵייתִי אֲנִי מִשְׁמָרוֹ. כֵּךְ אָמַר הָאֱלֹקִים לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁלֹּא בִּרְאִיתִי אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה הִתְקַנְתִּי אֶת הַתּוֹרָה וְכו', לֹא נִתְּתִיה לְאַחַד מִן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵלָא לְיִשְׂרָאֵל, שְׂכִינֹן שְׁעֲמָדוֹ יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ (משפטים כד, ז) כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, מִיד נִתְּנָה לָהֶם, הוּא מְגִיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, לֹא עָשָׂה כֵּן לְכָל גּוֹי, אֵלָּא לְמִי, לְיַעֲקֹב שֶׁבָּחָרוּ מִכָּל הָעוֹלָם, וְלֹא נָתַן לָהֶם אֵלָּא מִקְצַת, נָתַן לְאִדָּם ו' מְצוֹת, הוֹסִיף לָנֹחַ אַחַת, לְאַבְרָהָם ח', לְיַעֲקֹב ט', אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל נָתַן לָהֶם הַכֹּל. אָמַר רַבִּי סִימּוֹן בֶּשֶׁם ר' חֲנִינָא, מָשָׁל לַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה לְפָנָיו שֶׁלָּחַן עָרוֹן וְיָמִינוֹ תַּבְשִׁילִין, נִכְנָס עֲבָדוֹ, נָתַן לוֹ חֲתִיכָה, נִכְנָס שָׂנִי, נָתַן לוֹ בִּצְעָה, שְׁלִישִׁי, נָתַן לוֹ יֶרֶק, וְכֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. נִכְנָס בְּנוֹ, נָתַן לוֹ כָּל הַשּׁוֹלְחָן לְפָנָיו. אָמַר לוֹ, לֹא לוֹ נִתְּתִי מִנֶּה מִנֶּה, אֲבָל אֶת הַכֹּל נִתְּתִי בִּרְשׁוּתְךָ. כֵּךְ הִקְבִּ"ה לֹא נָתַן לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵלָּא מִקְצַת מְצוֹת, אֲבָל כְּשֶׁעֲמָדוֹ יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם הִרִי כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה לָכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר לֹא עָשָׂה כֵּן לְכָל גּוֹי.

אמר רבי אלעזר, מָשָׁל לַמֶּלֶךְ שֶׁיֵּצֵא לְמַלְחָמָה וְהָיָה לְהִגְיוֹנוֹת עַמּוֹ, וְהָיָה שׁוֹחֵט בַּהֶמָּה וְהָיָה מַחֲלֵק לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִנֶּה כְּדִי שִׁיגִיעַ, הֵצִיץ בְּנוֹ וְאָמַר לוֹ מַה אַתָּה נוֹתֵן לִי, אָמַר לוֹ מִמֶּה שֶׁהִתְקַנְתִּי לְעַצְמִי. לְפִיכָךְ נָתַן הָאֱלֹקִים לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְצוֹת גּוֹלְמִיּוֹת שִׁיגִיעוּ בָּהֶן, וְלֹא הִפְרִישׁ בָּהֶן בֵּין טוֹמְאָה לְטֹהָרָה. בָּאוּ יִשְׂרָאֵל, וּפִירֵשׁ לָהֶם הַמְצוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹנֶשֶׁה וּמִתֵּן שְׂכָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים א, ב) יִשְׁקֶנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, לִכְךָ נֶאֱמַר חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל.

עג

ביאור המדרש ילקוט פרשת במדבר

בשעה שקבלו ישראל התורה נתקנאו בהם אומות האולם "מה ראו אלו להתקרב יותר מן האומות", כי להאומות לא הציעו להם התורה בבחינה גבוהה ונעלה כזה. השיב להם הקב"ה הכיאו ספר יוחסין שלכם כשם שמביאים בני, דישראל הם נחשבים כבנים של הקב"ה, ולכן להם נתתי ממה שהתקנתי לעצמי

איבערדעם דאָס קאָן זיין [ביאור המדרש ילקוט (במדבר, רמז תרפד), בשעה שקבלו ישראל את התורה, נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה, אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם, כשם שפני מביאין, שנאמר (במדבר א, יח) וַיִּתְּלֵדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם].

[ולדרכינו יש לומר הכוונה, כי זיי האָבן געהערט [שניתנה התורה לישראל בבחינה גבוהה, ולכן] כשקבלו ישראל את התורה, נתקנאו בהם אומות העולם מה ראו אלו להתקרב יותר מן האומות, דעמאָלטס האָבן זיי אין אַכט גענומען אַז ס'קומט [ע"י התורה ומצות] אַ גרויסע השפּעה וואָס מ'האָט זיי' גאָרנישט געוויזן, מ'האָט זיי' דאָס נישט צוגעזאָגט.

האָט הקדוש ברוך הוא געענטפערט, [הביאו לי] ספר יוחסין שלכם כשם שמביאים פּני, דאָס איז אַלעס [נאָר] לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אָבְתָם. [ולהנ"ל יבואר הכוונה, שאמר הקב"ה] פאַר 'מיינע קינדער' מוז אין געבן וואָס איך האָב פאַר 'מיר' אָנגעגרייט [וכמשל דלעיל]. ענק האָב איך אויך געוואָלט געבן די תורה הקדושה, [אָבער] נאָר מיטן דָּרָךְ הַפְּשוּט, [וואָס] דאָס איז אויך אַ חשיבות, אָבער נישט 'די' השפּעה.

עד

ישוב קושיא ד - על פרשת משפטים

ועל בחינה זו יש לפרש מה שאמר הקב"ה שאין אין משמרים הדינים הוא נוטל את "תורתו", היינו שיטול אותה בחינה הגבוה ממה שהתקין לפניו, ולא יגיעו בקיום התורה והמצוות רק כפי מה שמשיגין בדרך פשוט

דעס קאָן זיין מיינט ער [באומרן] אני נוטל את "תורתי" מכם, 'די' בחינה וואָס איך האָב פאַר 'מיר' איבערגעלאָזט, 'מיינ' תורה, 'די' השפעה.

חלילה וחלילה אַז מ'וואָרפט זיך נישט אַרונטער צו זיין שומר את הדינים, בלייבט טאַקע [אַז] ווען מ'איז מקיים תורה ומצות האָט מען נאָר דעס חשיבות וואָס מ'דערגרייכט 'על פי פשוט'.

עה

ישוב קושיא א (באופן ג)

"זה" יתנו, כמין מטבע של אש, היינו בבחינה הגבוה בשמים, שהוא למעלה מהשמימי, [ע"י שיקימו המצוה בלתי לה' לבדו, בלא תערוכת ענין ור]

דעס קען זיין, מ'האָט אים געוויזן [זה"י יתנו] כְּמִין מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ [מתחת כסא הכבוד]. והיינו ע"י שיקימו המצוה בלתי לה' לבדו, בבחינה הגבוה] אַזוי ווי מ'האָט עס געגעבן, כמאמרו מן הַשָּׁמַיִם, [בבחינה מה שהתקנתי לעצמי, בלא תערוכת ענין זר, דאז נעשים התיקונים והשפעה הגדולה למעלה באותה בחינה הגבוה ע"י קיום התורה ומצות, ולא רק בדרך פשוט].

עו

וזהו תקנה וכפרה על מה שעשו את העגל בתערוכת ושיתוף ענינים זרים

איבערדעם זאָגט ער די זעלבע, איבערדעם דאָס קען זיין, איז דאָס זַה לְעֻמַּת זַה, אַזוי ווי ער האָט געזאָגט וַיֵּצֵא הָעֶגֶל "הַזֶּה" [בלי שיתוף ענין זר, ואח"כ חטאו ושיתפו ענינים זרים כדי להוריד השפעה מלמעלה שלא כהוגן], איז לעומת זה "זַה" יתנו [כמין מטבע של אש],

אָזוי ווי די השפעה איז 'מלמעלה' [מצד הקדושה לבד, ממה שהתקנתי לעצמי, בלי שום 'שיתוף' להסטרא אחרא ואומות העולם].²

עז

האמת הוא דבקים כל מצוה אין להשיג ולשער עד כמה מגיע כוחה למעלה

אָזוי ווי יעדע 'תורה ומצות', אַלדינגס וואָס אַ איד טוט, האָט מען גאַרנישט קיין השָגָה ווי ווייט, ווי ווייט דאָס ברענגט.

אַז דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן, מ'זאָל מיר טאַקע במהרה זוכה זיין, דער בורא כל עולמים האָט מְבִטִּית געווען פֿאַר אידן ממה שֶׁהִתְקַנְתִּי לְעַצְמִי, ווייסט מען גאַרנישט דעם כח [ווי ווייט דאָס איז].

עח

ווען מ'העט געוואוסט ווי ווייט יעדע תְּנוּעָה, מיט יעדן שריט מיט יעדן טריט, יעדעס שטיקל תורה און מצות, און יעדע תְּנוּעָה שֶׁל אָמֶת, יעדע עֲבוּדָה וואָס אַ איד טוט פֿאַר השם יתברך, ווי ווייט דאָס ברענגט, ווי ווייט אַ פֿח דאָס האָט בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים.

עט

ובאמת שכל אחד מאמין בזה, דקיום המצות הם עד אין חקר, אלא שצריך גם להשים זאת על הלב, ומתחבולות הסטרא אחרא הוא להשכיח זאת מן הלב

דער אָמֶת'ן אַרײַן, יעדער איד גלייבט דאָס, מ'ווייסט דאָס, נאָר מ'איז נישט מִשִּׁים עַל הַלֵּב. דאָס איז דער כח פון די סטרא אחרא.

אַבער דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן, מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל טאַקע מִשִּׁים אַל הַלֵּב זיין, "זֶה" יִתְּנוּ לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁתֵיכֶם, [בלא שום שינוי]^{3א}, אָזוי ווי מ'איז מְקוּבַּל מֵאֲבוֹת אֲבוֹתֵינוּ, פון די פריערדיגע דורות.

פ

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן:

מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל מיר קאַנען איבערשטיין 'די' נסיונות, אין די לעצטע זמנים.

אַז מ'זאָל דורכריקן די צייט, דורכריקן די צייט מיט עֲבֹדוֹת הַשֵּׁם ברוך הוא, מיט אָמֶת, מיט מְצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

מ'זאָל אָפּגעהיטן ווערן מ'זאָל חלילה נישט אַרײַנפֿאַלן, מ'זאָל נישט אַרײַנפֿאַלן אין קיין 'דעם ביטערן פֿגֶם' [הברית] מער, און ווער שמועסט^{3ב} [בפגם הכפירה הנוגע] אין אמונת השם יתברך.

מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל מיר בלייבן ביי דער אָמֶת'דיגע "אַמוֹנָה", [שעל זה נאמר] וְצִדִּיק בְּאַמוֹנָתוֹ יִחְיֶה^{3ג} (חבקוק ב, ד).

² כן נראה ההמשך בדרך אפשר, לפי ההקדמות שהציע רבינו בזה. כי רבינו קיצר כאן מאוד.

^{3א} ועל דרך המבואר לעיל (אות סב) באופן השני שברמז הלשון "זה" יתנו.

^{3ב} פירוש: ואין צריך לומר.

^{3ג} שזהו עיקר היסוד של כל התורה כולה. וכמבואר בגמרא מכות (כג: דף): דַּרְשׁ רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לארין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם וכו'. בא דוד והעמידן על אחת עשרה. דבתיב (תהלים מזמור טו) מְזִמּוֹר לְדָוִד ה' מִי

מ'זאל מיר די זכיה האָבן מ'זאל זיין ביי די "אַמונה", באַמט ובתמים.

דער בורא כל עולמים זאל אָפהיטן עמו ישראל, בכל מקום שהם, אז מ'זאל ניצול ווערן מכל צָרה וצוּקה.

מ'זאל מיר די זכיה האָבן אונז זאל מיר הערן בשורות טובות מאַרבע כנפּות האַרץ. אוי! מ'זאל מיר די זכיה האָבן צו הערן גוט'ס פון אידן^י. אוי! וְלֹא יִשְׁמַע עוֹד שׁוֹד וְשָׂכָר בְּגִבּוֹלוֹנֵיהָ.

ווען ישראל שרויין בצער, שְׂכִינָה מַה אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי (חגיגה טו: וסנהדרין מו:). [ומפרש התורת חיים^י, דהכוונה כי] דאָס זענען די תפילין [נדמארי עלמא שהם בראש ובזרוע, וכתוב בהן] מִי כַעֲמָךְ יִשְׂרָאֵל גוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ (וכמבואר בגמרא ברכות ו:).

דער בורא כל עולמים זאל העלפן מ'זאל מיר די זכיה האָבן, אוי וויי! אֵין לָנוּ עַל מַה לְהִשְׁעָן אֲלָא עַל אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים, ס'איז גאַרנישט דאָ קיין פעולות גשמיות [שיכולין לעשות להצלת ישראל]. ווען מ'זאל אפילו וועלן, וואָס קען מען דען טון.

מ'קאן נאָר נושאַ עין זיין לְמָרוֹם! הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִרְחַם עַל עַמּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [אויף] אַלע צובראַכענע הערצער צווישן אידן, אויף די אידן וואָס 'מאַכן מיט' פְּחָדִים, פְּחָדִים מיט שְׁפָלוּת, בְּבִקָּר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עָרֹב וּבְעָרֹב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בִּקָּר (תבוא כח, טז). אזוי איז, אז מ'באַרעכנט זיך ווי דער מצב פון אידן איז.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִרְחַם עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, ס'זאל שוין נְתַעֲוֶרֶר ווערן א "חוט של חסד"^י עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל!

יגור באַהֲלָךְ וכו'. בא ישעיהו והעמידן על שש, דכתיב (ישעי' לג, טו) הֲלֹךְ צִדְקוֹת וְדַבֵּר מִישְׁרִים וכו'. בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב (מיכה ו, ח) הִגִּיד לָךְ אֲדָם מַה טוֹב וכו'. חזר ישעיהו והעמידן על שתיים, שנאמר (ישעי' נו, א) כֹּה אָמַר ה' שְׁמָרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צִדְקָה וכו'. בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב, ד) וְצִדִּיק בְּאַמוֹנָתוֹ יִחְיֶה.

^י בימים ההם היה צוק העתים לאחינו בני ישראל שהיו תחת ממשלת הרוסיים, והיה עליהם חשש סכנה וכליה ח"ו מחמת גזירותיו של הצר הצורר דשם. ועל זה הרעיש רבינו הרבה בתורות אלו של חורף שנת תשי"ג, לעורר רחמי שמים.

^י הוא לשון המורגל בעת צר רח"ל. ומקורו בפסוק (ישעי' ס, יח): לֹא יִשְׁמַע עוֹד חֲמָס בְּאֶרֶץ שָׂד וְשָׂכָר בְּגִבּוֹלֶיהָ.

^י בתורת חיים (סנהדרין מו:): קלני מראשי קלני מזרועי. נראה דלכך נקט ראש וזרוע, לפי שהן מקום הנחת תפילין. דגם הוא יתברך מניח תפילין, כדאייתא במסכת ברכות (ו:). מניין שהקב"ה מניח תפילין, שנאמר (ישעי' סב, ח) יִשְׁבַּע ה' בִּימֵינוּ וְיִצְרֹעַ עֲזוֹ. והענין, כשם שאנחנו מניחין תפילין נגד הַלֵּב ומוח, כדי שנוכור תמיד באהבתו וייחודו, שנאמר (בא יג, ט) וְלִקְרוֹן בֵּין עֵינַיִךְ, כן גם הוא יתברך כביכול מניח תפילין באלו מקומות, שיזכור תמיד באהבתנו, ושנאנחנו עמו עם אחד. והיינו דקאמר התם (בברכות) תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו, ומי כַעֲמָךְ יִשְׂרָאֵל גוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ (שמואל ב' ז, כג), ומי גוֹי גָדוֹל (ואתחנן ד, ח), אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל (ואת הברכה לג, כט), וְלִתְתֹּק עֲלֵיוֹן (תבוא כו, ט). ולכך קאמר הכא (בסנהדרין) בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני וכו', שבזמן שאין ישראל או אדם יחידי עושין רצונו של מקום, כביכול מכבידין ומתשיין כח של מעלה כאילו אינו יכול להטיב עמהן, כמו שנאמר (האינו לב, יח) צוֹר יִזְדָּךְ תְּשִׁי, [ופירש"י] כשבא להטיב עמכם אתם מכעיסין לפניו [ומתישם כחו מלהטיב לכם] וכו'. לכך השכינה קובלת ואומרת קלני מראשי קלני מזרועי, כלומר מקום הנחת תפילין אשר בהן מזכירין לטובה כשעושיין רצונו, כי אז מוסיפין [נח] למעלה, כמו שנאמר (שלה יז, י) וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כַּח [ה',] עתה שאין עושיין רצונו, כביכול כאילו ראשו וזרועו כבדין עליו מלהטיב עמהן וכו'.

^י מלשון הגמרא (חגיגה יב: ועוד): אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בלילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר (תהלים מב, ט) יוֹמָם יִצְּהָה ה' חֲסִדוֹ, ומה טעם יוֹמָם יִצְּהָה ה' חֲסִדוֹ, משום ובקלילה שירה עמי. ואיכא דאמרי, אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בעולם הזה שהוא דומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שהוא דומה ליום וכו'. [נוע"כ בגמרא מגילה יג. דאסתר היה משוך עליה "חוט של חסד"].

ס'זאל זיך אָנזען פֿאַרן בורא כל עולמים די "עבודָה" און די "זכותים" פון די "פריערדיגע צדיקים", פון די קדושים אַשר בִּאָרַץ הִמָּה^{טז}, ס'זאל קומען פֿאַרן בורא כל עולמים [עבודתם וזכותם]!

השם יתברך זאל זיך מִרְחֵם זיין על עמו יִשְׂרָאֵל!
השם יתברך זאל היילן די צובראָכענע הערצער פון אידן!
השם יתברך האָט געשריבן פֿאַר אידן [בפרשתן] (כא, יט) וְרָפָא וְרָפָא!
דעס וואָס מ'איז אזוי לאנג געזעצן בַּגּוֹלָה, מ'האָט אַזויפיל מיטגעמאַכט, דער בורא כל עולמים וועט דאָך אַלעס באַצאָלן פֿאַר אידן!
אַבער ווילאנג קען מען דאָס וואַרטן! ס'איז שוין זייער שווער. כָּשֶׁל כֵּחַ הַסִּבְלִיט!
נאָר דער בורא כל עולמים זאל העלפֿן וְרָפָא וְרָפָא!
ס'זאל זיין זֶה יִתְּנוּ, לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיהֶם.

מ'קומט אַריין [בחדש אדר], מִשְׁנַכְנֵס אָדָר מִרְבִּים בְּשִׁמְחָה^{טז}, דאָס זענען די חֲדָשִׁי הַגָּאוּלָה, אדר מיט ניסן, מיסמך גאולה לגאולה עדיף, ווי די גמרא זאָגט^{טז}, מִסְמֶךְ גָּאוּלָה לְגָאוּלָה, די צוויי חדשים [אדר וניסן], די חדשי הגאולה.
השם יתברך זאל העלפֿן: מ'זאל מיר אַריין אין 'די חדשים' [אדר וניסן] און מ'זאל מיר אַרויס פון 'די חדשים' מיט שִׁמְחָה, מיט שִׁמְחָה און שְׂשׂוֹן, אוי וויי! און מ'זאל מער נישט הערן שוֹד וְשִׁבְרָה.

השם יתברך זאל דערפֿרייען אידישע הערצער. [ויש לפרש] מִשְׁנַכְנֵס אָדָר "מִרְבִּים" מיט וואָס, מ'זאל זוכה זיין ס'זאל זיין מִרְבִּים מיט "שִׁמְחָה" און מיט שְׂשׂוֹן! [דחודש אדר] דאָס איז אַ הכנה צו דער גאולה [שבניסן], ס'קומט אדר און דערנאָך ניסן, [וואָס בניסן עתידין להגאל (ראש השנה יא.)].

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען די גאולה שלימה ואמיתית במהרה בימינו, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^{טז} מלשון הפסוק (תהלים טז, א): לְקְדוּשֵׁים אֲשֶׁר בִּאָרַץ הִמָּה וְאֲדִירֵי כָל חִפְצֵי כֶּסֶם. ופירש רש"י: לְקְדוּשֵׁים אֲשֶׁר בִּאָרַץ הִמָּה. בשביל הקדושים אשר המה קבורים בארץ, אשר התהלכו לפניך באמת. וְאֲדִירֵי כָל חִפְצֵי כֶּסֶם. הם האדירים אשר כל חפצי כסם וכל צרכי נעשים בשבילם.

^{טז} לשון הפסוק בנחמ"י (ד, ד). ומלשון התפילה שייסד הרבי ר' אלימלך זי"ע: כִּי נִחַלְשׁ שְׁכָלְנוּ וּמַחְנוּ וְלִבְנוּ עַד מָאָד, וְכָשֶׁל כֵּחַ הַסִּבְלִי מִרֵּב הַצָּרוֹת וְהַתְּלָאוֹת וְטִרְדַּת הַזְּמָן. - [וְכָשֶׁל כֵּחַ, פירושו שנחלש הכח, וכלשון המשנה (כתובות פד.) יתנו לכושלי שבחם].

^{טז} בגמרא תענית (כט.): אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. [פירש"י: משנכנס אדר. ימי ניסים היו לישראל, פורים ופסח].

^{טז} בגמרא מגילה (י:): תניא קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה, קורין אותה באדר השני וכו', רבי אליעזר ברבי יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נהוגות בראשון. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יוסי אף קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני אין נהוגות בראשון וכו'. אמר רבי חייה בר אבין אמר רבי יוחנן, הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי וכו'. בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות. אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא, אמר רבי טבי, טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. [פירש"י: גאולה לגאולה. פורים לפסח].

ובירושלמי (מגילה ז:): ר' אבהו בשם ר' לעזר, כָּכֵל שְׁנָה וְשְׁנָה (אסתר ט, כא), הקיש שנה שהיא מעוברת לשנה שאינה מעוברת, מה שנה שאינה מעוברת אדר סמוך לניסן אף שנה שהיא מעוברת אדר סמוך לניסן, אמר רבי חלבו כדי לסמוך גאולה לגאולה.

